

Volkstuinparken in Amsterdam

Volkstuinparken in Amsterdam

De sociaal-culturele dimensie

S. de Vries & M.B. Schöne

Alterra-Eindrapportage Volkstuinen.doc

Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte, Wageningen, 2004

REFERAAT

Vries, S. de & Schöne, M.B. 2004. *Volkstuinen in Amsterdam; de sociaal-culturele dimensie*. Wageningen, Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte. Alterra-Document. 56 blz.; 3 afb.; 8 tab; 7 ref.

In het kader van het ontwikkelen van beleid voor volkstuinparken zijn de sociaal-culturele aspecten van de Amsterdamse volkstuinparken verkend. Volkstuinparken zijn intensief gebruikte groene oases in de stad. De vraag naar volkstuinen is afgelopen tien jaar duidelijk toegenomen, evenals de tijden die een kandidaat-tuinder moet wachten op een vrijkomende tuin. Tuinders wonen op korte afstand van hun tuin: de tuinparken zijn afstandsgevoelige voorzieningen. De organisatie, het onderhoud en het beheer van de volkstuinparken wordt uitgevoerd door vrijwilligers. Mede hierdoor zijn er grenzen aan de groei van recreatief medegebruik door niet-tuinders.

Trefwoorden: volkstuinen, tuinparken, tuinders, inventarisatie

ISSN 1566-7197

Dit rapport kunt u bestellen door € 00,- over te maken op banknummer 36 70 54 612 ten name van Alterra, Wageningen, onder vermelding van Alterra-Eindrapportage Volkstuinen.doc. Dit bedrag is inclusief BTW en verzendkosten.

© 2004 Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte,
Postbus 47, NL-6700 AA Wageningen.
Tel.: (0317) 474700; fax: (0317) 419000; e-mail: postkamer@alterra.wag-ur.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Alterra.

Alterra aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Alterra is de fusie tussen het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN) en het Staring Centrum, Instituut voor Onderzoek van het Landelijk Gebied (SC). De fusie is ingegaan op 1 januari 2000.

Inhoud

Woord vooraf	
1 Inleiding	9
1.1 Achtergrond	9
1.2 Opzet van het onderzoek en de rapportage	9
2 Uitkomsten van de analyses van het BvV-ledenbestand	12
2.1 Analyses per type record	13
2.2 Ruimtelijke analyses	21
3 Uitkomsten analyses ledenbestand en schriftelijke ronde naar (beleids)thema ...	28
3.1 Belang van volkstuinen	28
3.2 Het volkstuinpark in breder perspectief	30
3.3 Ontwikkelingen in vraag en aanbod	32
3.3.1 Kwantitatieve ontwikkelingen in de vraag	32
3.3.2 Kwalitatieve ontwikkelingen in de vraag	33
3.3.3 Kwalitatieve ontwikkelingen in het aanbod	35
3.4 Interne organisatie van de tuinparken	36
4 Uitkomsten van de interviews met (bestuurs)leden.....	37
4.1 Wezenlijke kenmerken van de volkstuincomplexen	37
4.2 Ontwikkelingen in vraag en aanbod	39
4.3 Randvoorwaarden voor functiemenging	41
4.4 Mogelijkheden voor modernisering	43
4.5 Organisatie	45
4.6 Beleid en middelen	46
5 Conclusies	48
Referenties	
Bijlage 1	
Bijlage 2	

Woord vooraf

Amsterdam is al sinds 1980 bezig met het verdichten van de stad. De ruimte om dit beleid vorm te geven wordt steeds schaarser. In de periode van 2010 tot 2030 moet er binnen de huidige stadsgrenzen plekken gevonden worden om ca. 50.000 woningen te bouwen. De volkstuinparken nemen vele hectares in beslag en zijn onderwerp van discussie geworden in de strijd om de ruimte. Om deze reden heeft de dienst Ruimtelijke Ordening (dRO) besloten om een Beleidsnota Volkstuinparken op te stellen. Als basis voor het uit te stippelen beleid zijn inventarisaties uitgevoerd naar de sociaal-culturele aspecten, de ruimtelijke en milieuhygiënische aspecten en mogelijke nieuwe concepten van volkstuinparken. Dit rapport gaat in op de sociaal-culturele dimensie. De huidige volkstuinders staan in het rapport centraal, maar er is ook aandacht voor toekomstige volkstuinders en de sociale omgeving van het tuinpark. De dienst dRO neemt zelf de ruimtelijke, milieuhygiënische en nieuwe concepten dimensies voor haar rekening.

Bij deze willen we allen die meegewerkt hebben aan dit onderzoek bedanken voor hun bijdrage. Hierbij denken we met name aan de mensen die geïnterviewd zijn in het kader van dit onderzoek en aan de bestuursleden van volkstuinorganisaties die de moeite hebben genomen om de vragenlijst in te vullen. Ook bedanken we de Amsterdamse Bond van Volkstuinders voor het beschikbaar stellen van een deel van de ledenadministratie, waardoor het mogelijk was een aantal kwantitatieve analyses uit te voeren.

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Binnen de gemeentegrenzen van Amsterdam liggen 37 volkstuincomplexen die tezamen ongeveer 6000 volkstuinen herbergen. Het merendeel (23) van deze complexen heeft een verblijfsrecreatieve functie, dat wil zeggen dat op de tuinen huisjes staan waarin van april tot oktober overnacht mag worden. Zeven complexen hebben de functie nutstuinpark. Vier parken hebben zowel verblijfstuinen als nutstuinen. Tenslotte zijn er drie complexen waar op de tuinen huisjes staan die alleen overdag gebruikt mogen worden. Deze tuinen hebben een dagrecreatieve functie. De volkstuinen liggen verspreid over de stad en beslaan een relatief grote oppervlakte in de stad. Bijlage 1 geeft een overzicht van de tuinparken.

De organisatie van de volkstuinparken berust in hoofdzaak bij vrijwilligers. Zowel het besturen als het onderhouden en beheren van de parken wordt door de volkstuinders zelf op vrijwillige basis gedaan. Vierentwintig van de 37 parken zijn verenigd in de Amsterdamse Bond van Volkstuinders (BvV) en daarmee zijn de volkstuinders op deze complexen tevens lid van het Algemeen Verbond van Volkstuindersverenigingen in Nederland (de AVVN). De beide overkoepelende verenigingen beschikken over enkele professionele medewerkers. De overige parken zijn niet aangesloten bij een overkoepelende organisatie.

Over de waarden die de volkstuincomplexen hebben voor de stad en haar inwoners bestaan vele meningen, die tot nu toe nauwelijks onderbouwd zijn. Zo hebben de parken de naam extensief gebruikt te worden door een kleine groep mensen, ontoegankelijk te zijn voor niet-tuinders en weinig gebruikt te worden door allochtonen.

Door het compacte stadsbeleid staan de complexen onder grote stedelijke druk. In de strijd om de schaarse ruimte worden verschillende bestemmingen tegen elkaar afgewogen en zo mogelijk met elkaar gecombineerd. In het kader van de voortgaande verdichting van de stad is het belangrijk de waarden van de volkstuinparken en de functies die de parken vervullen te onderzoeken en expliciet te maken. Daarnaast is het van belang om te onderzoeken in welke mate het combineren van andere functies (zoals wonen) met volkstuinparken tot de mogelijkheden behoort.

In dit rapport wordt verslag gedaan van de inventarisatie van de sociaal-culturele aspecten van de volkstuincomplexen.

1.2 Opzet van het onderzoek en de rapportage

De inventarisatie omvat meerdere onderdelen. Om te beginnen zijn er vier oriënterende interviews afgenomen bij respectievelijk de AVVN, de Rotterdamse Bond van Volkstuinders, de Haagse Bond van Amateurtuindersverenigingen en de

Amsterdamse Bond van Volkstuinders. Vervolgens zijn er analyses uitgevoerd op het ledenbestand van de Amsterdamse Bond van Volkstuinders (BvV). Vrijwel gelijktijdig is een schriftelijke enquête uitgezet onder alle Amsterdamse volkstuinparken, dus zowel complexen die onder de BvV vallen als 'zelfstandige' tuinparken. De vragenlijsten zijn steeds gericht aan het bestuur van het betreffende tuinpark. Voor de BvV-tuinparken, of afdelingen, is overeengekomen dat een gedeelte van de vragen door het bondskantoor van de BvV beantwoord zou worden. Tot slot is in dezelfde periode met een selectie van de tuinparkbesturen een interview gehouden, waar dieper op een aantal zaken in kon worden gegaan. Deze opzet is mede ingegeven door de randvoorwaarde dat binnen korte tijd zoveel mogelijk informatie boven tafel diende te komen.

Voor wat betreft de schriftelijke ronde, geldt dat 24 van de 35 aangeschreven tuinparken de vragenlijst hebben geretourneerd.¹ Hierbij zijn meestal niet alle vragen beantwoord. Voor een deel wordt dit veroorzaakt doordat het betreffende bestuurslid het gevoel had niet over voldoende informatie te beschikken om de vraag goed te kunnen beantwoorden. Dit betreft bijvoorbeeld vragen over het gedrag en het gebruik van het park door de tuinders. Ook als deze vragen wel beantwoord zijn, dan moet terdege rekening gehouden worden met het feit dat het hier gaat om de visie van een bestuurslid op de bestaande situatie. Van de 24 geretourneerde vragenlijsten zijn er 17 afkomstig van (overwegend) verblijfsrecreatieve tuinparken, 3 van dagrecreatieve tuinparken en 4 van nutstuincomplexen. In 15 gevallen gaat het om afdelingen van de BvV, en in 9 gevallen om 'zelfstandige' volkstuinorganisaties. Hiermee lijkt de respons van de overige volkstuinorganisaties hoger dan die vanuit de BvV-afdelingen. Anderzijds hebben genoeg BvV-afdelingen gereageerd om hier een redelijk beeld van te krijgen (tenzij de respons zeer selectief is geweest). Wat betreft de verdeling naar type tuinpark, lijkt met name de respons vanuit de dagrecreatieve tuinparken hoog, gezien het geringe aantal tuinparken van dit type in Amsterdam.

De vier oriënterende interviews bij de AVVN, de RBvV, de Haagse Bond en de Amsterdamse Bond dienden vooral om de onderzoekers greep te laten krijgen op de problematiek, zodat er zinnige vragen gesteld konden worden over de diverse aspecten van het volkstuinwezen, zowel in de schriftelijke enquête als in de interviews op de 11 tuinparken (zie verantwoording selectie in het begin van hoofdstuk 4). De interviews op de 11 parken zijn afgenomen bij tuinparkbestuurders (soms aangevuld met gewone tuinders van het park). Ook voor de resultaten van de interviews geldt dat de visie van een bestuurder niet gelijk gesteld mag worden met de uitkomst van een onderzoek onder de volkstuinders zelf. Niettemin denken we dat het onderzoek waardevolle informatie heeft opgeleverd.

Qua rapportage beginnen we met de analyse van het BvV-ledenbestand. Dit hoofdstuk is vrij beschrijvend van aard. In het volgende hoofdstuk wordt de informatie uit deze analyse aangevuld met uitkomsten van de schriftelijke enquête. Dit derde hoofdstuk is ook meer concluderend van aard. De opzet van dit hoofdstuk is themagewijs, waarbij de thema's in belangrijke mate zijn aangereikt door de

---

¹ Hierbij zijn het oude en nieuwe Bijenpark samengenomen.

opdrachtgever. In het dan volgende hoofdstuk wordt verslag gedaan van de interviews, eveneens themagewijs. Door deze werkwijze bestaat op bepaalde punten overlap qua aangerode thematiek en conclusies. In sommige gevallen zijn de geïnterviewde en de invuller van de vragenlijst ook een en dezelfde persoon geweest. In het afsluitende hoofdstuk worden de belangrijkste conclusies nog eens op een rijtje gezet.

2 Uitkomsten van de analyses van het BvV-ledenbestand

Door de BvV is een Excel-bestand met alle leden en aspirantleden in de ledenadministratie aangeleverd. Het bestand bevat, behalve de gegevens van de bij de BvV aangesloten verenigingen binnen de Amsterdamse gemeentegrenzen, ook de gegevens van 5 volkstuinparken die buiten de gemeentegrenzen liggen. Het bestand bevat ook gegevens van oud-leden en ex-kandidaten. Gegevens van de bijna 1500 medeleden (officieel ingeschreven gezinsleden/partners) zijn niet meegeleverd. Het betreffende bestand bevat 23.655 records. Per lid kunnen er meerdere records in het bestand voorkomen. Zo wordt voor een aspirantlid op het moment dat hij/zij een tuin gaat huren een nieuw record aangemaakt. Ook kan een persoon voor meerdere tuinparken tegelijkertijd als aspirantlid ingeschreven staan. Per record zijn de volgende velden beschikbaar:

Tabel 2.1 Velden per record

Veldnaam	Omschrijving
PTT	Postcode (volledig)
Titels	Veelal dhr. of mevr.; ook vrij vaak niet ingevuld
Lidsrt	Type lid; lijkt voor alle records van een persoon steeds dezelfde waarde te hebben. Geeft waarschijnlijk actuele status aan, of status na laatste mutatie
Geb_dd	Geboortedatum
Tuingrp	Volkstuinpark waar iemand een tuin huurt; aspiranten krijgen hier de code 1
Tuinnr	Nummer van de tuin op het tuinpark; voor aspiranten staat hier de gewenste tuingroep
Huurvan	Datum van ingang huur; bij aspirant-records doorgaans niet ingevuld
Huurtot	Datum van beëindiging van de huur van de tuin
Opz_dat	Datum van opzegging huur of aspirantlidmaatschap (wijkt doorgaans af van Huurtot); lijkt doorgaans voor alle records van een persoon te worden ingevuld
Kandidnr	Lidmaatschapsnummer als aspirant; hierin versleuteld zit de maand en het jaar van inschrijving; bij huurder-records is hier in principe een nul ingevoerd
Lidnr	Lidmaatschapsnummer van de BvV; ook aspiranten krijgen gelijk zo'n nummer

NB: omschrijvingen zijn afkomstig van Alterra

Afgaande op het per persoon unieke lidnummer, bevat het bestand gegevens van 17.878 verschillende personen. Van de meeste personen (73,1%) bevat het bestand 1 record. Voor 22,5% van de personen zijn dit 2 records. Personen met meer dan 2 records komen dus relatief weinig voor (4,4% van de personen). Ze zijn echter wel goed voor 2.539 records (oftewel 10,7% van het totale aantal). Van alle personen zijn (afgaande op lidsrt, tuingrp en huurtot) 5.934 personen momenteel als huurder van een tuin ingeschreven, en 1.538 personen als aspirant. Hierbij kunnen een aantal personen dubbel geteld zijn, vooral omdat ze momenteel meermalen als aspirant staan ingeschreven (voor verschillende tuinparken).

De overige personen in het bestand zijn in belangrijke mate ex-huurders (7.346 records) en aspiranten die opgezegd hebben alvorens ze een tuin te huur kregen (3.897 records). Het verschil tussen het aantal personen en het aantal records wordt

vooral veroorzaakt door records van inmiddels ex-aspiranten die een tuin toegewezen hebben kregen (4.269 records). Voor de duidelijkheid zij erop gewezen dat het ledenbestand ook gegevens bevat van niet-Amsterdammers die een tuin op een BvV-complex huren. Verder liggen 5 BvV-complexen niet binnen Amsterdam. Dit zijn De Molenaar in Landsmeer, Dijkzicht, Ons Lustoord en Nieuw Vredelust in Ouderkerk aan de Amstel en Water-Land in Almere. Ook de gegevens van de (veelal Amsterdamse) tuinders op deze niet-Amsterdamse complexen zijn meegenomen.

2.1 Analyses per type record

In de analyses zullen we ons vooral concentreren op de huidige huurders en aspiranten. Bij de andere categorieën, zoals ex-huurders, moet rekening gehouden worden met vanaf wanneer de tuingroep (op de betreffende locatie) bestaat en in de administratie van de BvV is opgenomen, zeker bij het bekijken van de cijfers per tuingroep. Deze begindata zijn namelijk niet voor alle tuingroepen gelijk en kunnen daarmee de absolute aantallen aanzienlijk beïnvloeden. Verder zal in de rapportage de nadruk liggen op de Amsterdamse complexen en/of de Amsterdamse tuinders. In de cijfers over alle tuinparken heen, zijn echter ook de niet-Amsterdamse tuinders en tuinparken meegenomen, tenzij anders vermeld.

Huidige huurders

De circa 5900 huidige huurders op tuinparken die onder de BvV vallen, zijn gemiddeld zo'n 55 jaar. Het gaat hierbij steeds om de hoofdhuurder zelf: van zijn/haar eventuele partner en overige gezinsleden zijn geen gegevens bekend. De leeftijdsverdeling is vrij normaal van aard.² De meest voorkomende leeftijd ligt dan ook dicht bij het gemiddelde: 56 jaar. 29% van de actieve huurders is 45 jaar of jonger. 36% is ouder dan 45 jaar, maar niet ouder dan 60 jaar. 35% is ouder dan 60 jaar. Voor de jongste categorie geldt nog dat hierbinnen leeftijden onder de 30 jaar zeer weinig voorkomen (2% van het totale aantal actieve huurders).

Als we de huurders uitsplitsen naar het type park waarop zij een tuin huren, dan zien we weinig verschil in de gemiddelde leeftijden. Bij de nutstuinen ligt deze met 54 jaar iets lager dan bij de dagrecreatieve tuinen (56 jaar). De verblijfsrecreatieve tuinen liggen hier met 55 jaar tussenin. De gemiddelde leeftijden op de afzonderlijke parken verschillen weinig. Alleen de (nieuwe) Bongerd valt duidelijk op, met een gemiddelde leeftijd van 47 jaar. Dit tuinpark bestaat op deze plaats pas vanaf juli 2000. Voor alle overige parken liggen de gemiddelden tussen 52 en 60 jaar. De lagere gemiddelde leeftijd voor het verblijfsrecreatieve park de (nieuwe) Bongerd roept de vraag op hoeveel van de huurders van de oude Bongerd mee zijn verhuisd.

---

² De standaarddeviatie, een veel gebruikte maat voor de spreiding, bedraagt 13,7 jaar.

Tabel 2.2 Gegevens huidige huurders naar type tuinpark

Type tuinpark	Huidige leeftijd	Leeftijd aanvang huur
Nutstuinpark	54	49
Dagrecreatief tuinpark	56	46
Verblijfsrecreatief tuinpark	55	43
Totaal	55	44

Omdat leeftijd één van de weinige persoonlijke gegevens over de BvV-tuinders in het ledenbestand is, gaan we hier iets dieper op in. We vergelijken de verdeling naar leeftijdsklassen tussen de parken. Deze verdelingen laten zien dat achter sommige vrijwel gelijke gemiddelden sterk verschillende verdelingen schuil kunnen gaan (zie tabel 2.3). Als we bijvoorbeeld Sloterdijkermeer met de Vijf Slagen vergelijken, dat zien we voor de Vijf Slagen een opvallende concentratie in de middelste leeftijdsklasse. Sloterdijkermeer heeft een meer gelijkmatige leeftijdsopbouw. De Bongerd kent vooral veel tuinders in de jongste leeftijdsklasse. Het tuinpark Lissabon, daarentegen, kent de grootste concentratie van leden in de hoogste leeftijdsklasse.

Tabel 2.3 Verdeling naar leeftijdsklasse per BvV-tuinpark in Amsterdam

Tuinpark (aantal huurders)	Tot 45 jaar	Van 46 tot 60 jaar	Ouder dan 60 jaar	Gemiddelde leeftijd
2. Amstelglorie (437)	29	37	34	55
4. Buikslotermeer (250)	32	34	34	54
5. <i>Buitenzorg</i> (93)	28	41	31	53
7. Eendracht (236)	27	31	42	57
8. Bretten (202)	30	35	35	54
9. Eigen Hof (159)	21	31	48	59
10. <i>Klein Dantzig</i> (122)	20	47	34	57
11. Kweeklust (101)	24	44	33	55
12. Lissabon (109)	23	22	55	60
13. Nieuwe Levenskracht (162)	30	36	34	55
15. Nut en Genoegen (368)	35	35	30	53
16. Ons Buiten (452)	30	36	34	55
18. Osdorp (136)	24	27	49	58
19. Rust en Vreugd (115)	34	40	26	52
20. Sloterdijkermeer (269)	35	35	30	53
21. T.I.G.E.N.O. (215)	25	31	45	58
22. Tuinwijk (227)	29	36	36	54
23. De Molen (151)	19	36	45	58
24. Wijkergouw (225)	29	34	37	56
25. <i>Zonneboek</i> (70)	26	37	37	56
28. De Vijf Slagen (146)	19	58	24	54
29. De Groote Braak (404)	33	40	27	52
30. Bos en Lommer (33)	36	30	33	52
31. De Bongerd (157)	49	38	13	47

NB1: vetgedrukte namen betreffen **nutstuinparken**, schuingedrukte namen *dagrecreatieve tuinparken*

NB2: tuinders van buiten Amsterdam, die op de Amsterdamse complexen tuinieren, zijn meegenomen in de tabel

We kunnen ook kijken naar de leeftijd waarop de huidige huurders gestart zijn met het huren van een tuin. De gemiddelde leeftijd bedraagt dan 44 jaar

(standaarddeviatie 12,0). Dit is dus zo'n 11 jaar eerder. Hier vinden we echter duidelijk verschillen tussen de drie typen tuinparken. De gemiddelde leeftijd bedraagt 49 jaar voor de nutstuinen, versus 46 jaar voor de dagrecreatieve tuinen en 43 jaar voor de verblijfsrecreatieve tuinen. Men begint dus gemiddeld op hogere leeftijd met een nutstuin. Als we dit combineren met het eerdere gegeven dat de gemiddelde huidige leeftijd van de nutstuinders lager ligt dan die van de andere twee categorieën, betekent dit tegelijkertijd ook dat nutstuinders eerder stoppen met (nuts)tuinieren.

De gemiddelden voor de Amsterdamse tuinparken liggen tussen de 40 en 48 jaar. Om te kijken in hoeverre de hoge aanvangsleeftijd van nutstuinders misschien veroorzaakt wordt door slechts één park (en wel het buiten Amsterdam gelegen park De Molenaar), is gekeken naar de gemiddelde aanvangsleeftijd op de twee Amsterdamse nutstuinparken binnen de BvV. Dit is 47 jaar voor De Vijf Slagen en 48 jaar voor Bos en Lommer. Deze gemiddelden zijn ook aan de hoge kant.

Tot slot is gekeken hoe het aantal actieve tuinders zich verhoudt tot het aantal tuinen op het park (volgens de website van de BvV). Verreweg de meeste tuinparken hebben een bezettingsgraad van 95% of meer. Er zijn slechts twee tuinparken die hier duidelijk onder vallen. Dit zijn de Bongerd (82%) en Bos en Lommer (83%). Voor de Bongerd kan dit te maken hebben met het feit dat het hier om een vrij nieuw park gaat (op deze locatie). Voor Bos en Lommer geldt dit voor zover bekend niet: het betreft een klein complex (41 tuinen) dat in 1985 is opgericht. Het kleine aantal tuinen betekent wel dat een kleine fluctuatie in het absolute aantal huurders een groot effect op de procentuele bezettingsgraad heeft.

Huidige aspirantleden

Alvorens dieper in te gaan op deze groep van toekomstige tuinders, is een aantal opmerkingen op zijn plaats. Op de eerste plaats is er geanalyseerd op het niveau van 'records', oftewel inschrijvingen, en niet op het niveau van (unieke) personen. Zoals al gesteld, staan sommige mensen meermaals ingeschreven. Kiezen voor slechts één inschrijving per persoon betekent dat de onderzoeker zou moeten bepalen welke inschrijving voor welk tuinpark wel meegenomen wordt in de analyse en welke niet. Er is voor gekozen om dit niet te doen. Een ander punt is dat is bij het bondskantoor niet precies bekend is wat het wachtlijstbeleid van de afzonderlijke afdelingen is. Zo is het onduidelijk of er altijd een wachtlijst wordt bijgehouden, en zo ja, of er ook sprake is van een wachtlijststop: een maximaal aantal mensen dat ingeschreven mag staan. Hier komen we straks op terug.

De gemiddelde leeftijd van de goed 1500 huidige aspirantleden is 45 jaar. De leeftijdsverdeling heeft een (enkele) top rond de 40 jaar.³ Voor de lagere leeftijden lopen de aantallen vrij snel terug; voor de hogere leeftijden is het verloop wat geleidelijker. Voordat we naar de leeftijden per type tuinpark of per afzonderlijk tuinpark kijken, besteden we eerst aandacht aan de aantallen aspiranten per (type) tuinpark. Het blijkt namelijk dat voor nutstuinen er in het BvV-ledenbestand slechts één aspirant ingeschreven staat. De verhouding belangstellenden en nutstuinen lijkt

---

³ Standaarddeviatie: 10,8 jaar.

daarmee momenteel in Amsterdam wel zeer goed in evenwicht. Navraag bij de BvV leert echter dat er mogelijksterwijs wel kandidaten bij de nutstuinparken ingeschreven staan, maar dat deze niet officieel bij de BvV zijn aangemeld. Dit in verband met de kosten die dit voor de aspirantleden met zich meebrengt. Van de verblijfsrecreatieve tuinparken kent de Bongerd momenteel geen aspiranten. Voor Buikslotermeer staat slechts één aspirant ingeschreven. Dit tuinpark wordt echter binnenkort verplaatst, hetgeen het geringe animo voor een tuin op het huidige complex kan verklaren.

Voor de dagrecreatieve tuinen vinden we 143 aspiranten en voor de verblijfsrecreatieve tuinen 1386 aspiranten. Als we dit betrekken op het aantal tuinen, dan valt op dat er verhoudingsgewijs meer aspiranten per dagrecreatieve tuin (49%) zijn dan per verblijfsrecreatieve tuin (26%). Als het aantal aspiranten een goede indicator is voor de onvervulde vraag, dan ligt de vraag-aanbod verhouding voor dagrecreatieve tuinen dus schever dan voor verblijfsrecreatieve tuinen. In absolute aantallen domineert echter de vraag naar verblijfsrecreatieve tuinen.

Als we het aantal aspiranten relatief ten opzichte van het aantal tuinen per park bekijken, dan zien we dat de drie dagrecreatieve tuinen percentages tussen de 35% en 66% kennen. Binnen de verblijfsrecreatieve tuinparken is de spreiding groter. Als we de Bongerd en Buikslotermeer even buiten beschouwing laten, varieert dit percentage van 3% voor De Groote Braak tot 69% voor Sloterdijkermeer. Sommige tuinparken zijn dus duidelijk meer in trek dan andere. Helaas geeft deze analyse geen inzicht in de redenen hiervoor. Dit kan te maken hebben met de ligging t.o.v. het woonadres van de aspiranten, maar ook met de kwaliteiten van het park. Daarnaast kunnen ook meer sociale factoren een rol spelen. Verderop zullen we nader ingaan op het belang van de ruimtelijke ligging.

Tabel 2.4 Gegevens huidige kandidaten naar type tuinpark

Type tuinpark	Huidige leeftijd	Leeftijd aanvang inschrijving *	Tussenstand wachtperiode (maanden) **
Nutstuinpark	-	-	-
Dagrecreatief tuinpark	46	44	25 (24)
Verblijfsrecreatief tuinpark	45	41	36 (26)
Totaal	45	41	35 (26)

* Alleen berekend bij eerste inschrijving als (huidig) kandidaat

** Tussen haakjes de wachtperiodes na poging tot correctie voor 'slapende' aspiranten

Wat betreft de gemiddelde huidige leeftijd van de aspiranten, bestaat er niet veel verschil tussen dag- en verblijfsrecreatieve parken als categorie: 46 versus 45 jaar. Als we kijken naar de gemiddelde leeftijd per tuinpark, dan vallen twee parken op door een wat hogere leeftijd: Eendracht (52 jaar) en TIGENO (51 jaar). De leeftijden voor de overige parken liggen tussen de 44 en 49 jaar. NB: ook hier is Buikslotermeer buiten beschouwing gelaten; één aspirant is een te smalle basis.

Een ander gegeven is de leeftijd waarop men zich heeft laten inschrijven als kandidaat. In een aantal gevallen ontbreekt dit gegeven, voor een deel omdat deze leeftijd alleen berekend is voor de eerste inschrijving van een persoon als kandidaat.

De gemiddelde leeftijd in het jaar van inschrijving bedraagt 41 jaar (N = 1240). Het verschil met de huidige leeftijd suggereert een lange wachtperiode: gemiddeld zo'n 4 jaar. Hierbij moet bedacht worden dat men nog steeds geen tuin toegewezen heeft gekregen. Anderzijds moet rekening gehouden worden met het fenomeen van 'slapende' leden: mensen die zich op strategische gronden al hebben laten inschrijven als aspirant, maar pas op een later tijdstip actief willen gaan tuinieren. Hier komen we straks op terug.

Er bestaat een duidelijk verschil in inschrijfleefijd tussen dag- en verblijfsrecreatieve parken. Voor dagrecreatieve parken (44 jaar) ligt de gemiddelde leeftijd op het moment van inschrijving 3 jaar hoger dan voor verblijfsrecreatieve parken (41 jaar). Dit lijkt op het patroon voor de leeftijd waarop de huidige huurders aanvingen met huren. De verschillen tussen de afzonderlijke tuinparken zijn niet veel groter. Met één uitzondering liggen alle gemiddelde leeftijden tussen 39 en 45 jaar. De uitzondering betreft het verblijfsrecreatieve park Lissabon met 47 jaar.

Ter aanvulling is berekend hoelang men momenteel al ingeschreven staat als kandidaat (voor alle huidige kandidaten-records). Dit blijkt gemiddeld zo'n 35 maanden te zijn. Dit is dus een goed jaar minder lang dan de eerdere vergelijking van leeftijden suggereerde. De gemiddelde wachtperiode is met bijna 3 jaar echter nog steeds aanzienlijk. Op grond van de verdeling van de wachttijden, is ervoor gekozen om personen (records) met een wachttijd van meer dan 10 jaar als slapende leden te beschouwen. Dit zijn er 75. Als we deze personen buiten beschouwing laten, dan daalt de gemiddelde wachttijd tot nu toe tot 26 maanden, oftewel goed 2 jaar. De mediaan (middelste waarneming) verandert door de selectie slechts weinig: van 20 naar 19 maanden. De gemiddelde periode dat men al ingeschreven staat, verschilt in eerste instantie aanzienlijk tussen dag- en verblijfsrecreatieve parken: 25 versus 36 maanden. Echter, vooral verblijfsrecreatieve parken blijken slapende leden (zoals hierboven geoperationaliseerd) te kennen: 74 van de 75 als zodanig benoemde personen zijn afkomstig van een verblijfsrecreatief park. Laten we deze slapende leden buiten beschouwing, dan is het verschil veel kleiner: 24 versus 26 maanden.

Ex-huurders

De huidige leeftijd van ex-huurders is weinig interessant. Wel interessant is de leeftijd waarop men aanving met het huren van een tuin. Overall is de gemiddelde leeftijd bij aanvang 44 jaar. Dit is dezelfde leeftijd als voor de huidige huurders. Er zijn dus geen aanwijzingen voor een duidelijke trend. Als we de gemiddelde leeftijd bij aanvang uitsplitsen naar type park, dan zien we iets hogere leeftijden voor nutstuinen en dagrecreatieve tuinen (47 jaar) dan voor verblijfsrecreatieve tuinen (44 jaar). Deze verschillen zijn iets kleiner dan die voor de huidige huurders. Anders gezegd: de leeftijden lijken tegenwoordig wat meer te divergeren. Het verschil is echter niet zodanig van omvang dat er van een duidelijke trend gesproken kan worden.

Voor ex-huurders is het ook mogelijk om te bepalen hoe lang men een tuin gehuurd heeft. Het overall gemiddelde bedraagt bijna 11 jaar. We zien hierin echter grote verschillen naar type tuinpark. Voor nutstuinen geldt zo'n gemiddelde huurduur van 3,5 jaar. Voor dag- en verblijfsrecreatieve tuinen is dit respectievelijk 10 en 11 jaar.

Voor alle drie typen tuinders geldt dat de huurduren sterk scheef verdeeld zijn. Voor nutstuinen ligt de meest voorkomende huurduur rond de 1 jaar, voor dag- en verblijfsrecreatieve tuinen rond de 2,5 jaar. Dit is steeds duidelijk minder dan het gemiddelde, zeker voor de laatste twee typen. Anders gezegd, van de mensen *die* stoppen, doen de meesten dit vrij snel na aanvang. Het betekent niet noodzakelijkerwijs dat het gehele tuindersbestand van een park vrij snel verandert. Het kan ook zo zijn dat een vrijgekomen tuin vaak een paar ‘proeftuinders’ kent, alvorens er weer iemand langere tijd blijft tuinieren.

Een mogelijke verklaring voor het verschil in huurduur tussen de tuintypen is misschien dat nutstuinders veel gemakkelijker van tuin veranderen dan de andere twee categorieën tuinders. De analyse vindt immers op recordbasis plaats, en niet op persoonsbasis. Daarom is ook gekeken naar de leeftijd waarop men het lidmaatschap heeft opgezegd: er is maar één opzegdatum per persoon. Allereerst valt dan op dat bij ex-huurder-records van nutstuinders veel vaker geen opzegdatum bekend is dan bij de andere twee categorieën: 34% versus 18% voor dagrecreatieve tuinders en 12% voor verblijfsrecreatieve tuinders. In deze gevallen huurt men dus de betreffende tuin niet langer, maar is men nog wel lid van de BvV. Dit wijst op het veranderen van tuin, en mogelijk ook van tuinpark. Tegelijkertijd vinden we echter ook dat de gemiddelde opzegleeftijd van nutstuinders (51 jaar) duidelijk lager is dan die van dagrecreatieve (57 jaar) en verblijfsrecreatieve tuinders (56 jaar). Dus: ook al kan er voor een deel sprake van zijn dat nutstuinders vaker en gemakkelijker van tuin veranderen dan de andere twee typen, ze lijken gemiddeld toch een kortere volkstuincarrière te hebben.

Hoe verhoudt zich nu het aantal ex-huurders tot het aantal tuinen? Om hier iets zinnigs over te kunnen zeggen, moet er rekening mee gehouden worden dat niet elk tuinpark op hetzelfde tijdstip is opgericht, dan wel in de centrale administratie van de BvV is opgenomen. Het jaar van de eerste geregistreerde aanvangsdatum van de huur van een tuin verschilt van park tot park. Dit is gebruikt om de registratieperiode te bepalen, met name de lengte van deze periode. Vervolgens is het aantal ex-huurders gedeeld door de lengte van de registratieperiode: het aantal ex-huurders per geregistreerd jaar. Tenslotte is dit aantal betrokken op het aantal tuinen. Aanname hierbij is dat vanaf het beginjaar *alle* huurders van het tuinpark geregistreerd zijn (en dat het aantal tuinen steeds gelijk is gebleven). Voor de nutstuinparken komen we dan tot een percentage van bijna 17%, versus goed 2% voor de dag- en verblijfsrecreatieve tuinparken. De doorstromingsnelheid voor nutstuinen is dus veel hoger dan voor de andere twee typen. Wederom geldt hier de kanttekening dat het voor een deel om dezelfde personen kan gaan, die een andere nutstuin gaan huren.

Om enig zicht te krijgen op het veranderen van tuin, is gekeken wat het gemiddelde aantal ex-huurder records per persoon is, uitgesplitst naar parktype. Nutstuinders ($M = 1,25$) hebben duidelijk vaker meerdere records dan dag- ($M = 1,08$) en verblijfsrecreatieve tuinders ($M = 1,03$).⁴ Er wordt hier inderdaad vaker van tuin gewisseld. Het gemiddelde wekt de indruk dat een ongeveer een kwart van de ex-

---

⁴ M staat hier voor ‘gemiddelde’.

nutstuinders wel eens van tuin veranderd is (er komen echter ook personen met 3 records voor, en soms worden er twee tuinen tegelijkertijd gehuurd).

Tabel 2.5 Gegevens ex-huurders naar type tuinpark

Type tuinpark	Leeftijd aanvang huur	Lengte huurperiode	Leeftijd opzegging lidmaatschap *
Nutstuinpark	47	3,5	51
Dagrecreatief tuinpark	47	10	57
Verblijfsrecreatief tuinpark	44	11	56
Totaal	44	11	

* Dit is iets anders dan leeftijd waarop de huur van een specifieke tuin beëindigd wordt.

Het bovenstaande laat echter ook duidelijk zien dat het tuinwisselen van de nutstuinders het eerder geconstateerde verschil in tuinhuur slechts gedeeltelijk kan verklaren. Een gemiddelde huurduur van 3,5 jaar per nutstuin (record) betekent maximaal een gemiddelde nutstuin carrière van 4,4 jaar per ex-nutstuinhuurder (persoon). Het komt namelijk ook voor dat mensen er twee nutstuinen tegelijkertijd op na houden. Tot slot: de analyse laat ook zien dat er weinig veranderingen van het ene naar het andere tuintype voorkomen: 18 van de 7556 personen hadden ex-huurder records voor verschillende tuintypen, waarvan 16 maal een combinatie van dag- en verblijfsrecreatieve tuinen. Waarschijnlijk is hier sprake van een tuincarrière waarbij men van een dagrecreatieve naar een verblijfsrecreatieve tuin is overgestapt.

Ex-kandidaten (vervolgens huurder)

De gemiddelde leeftijd waarop vroegere aspiranten zich hebben laten inschrijven, is 42,5 jaar. Dit is dus op iets latere leeftijd dan de huidige aspiranten. We vinden nu wel een aantal ex-aspiranten voor de nutstuinparken (N = 165). Op nutstuinparken ligt de gemiddelde inschrijfleefijd wat hoger: 44,6 jaar. De andere twee typen liggen zeer dicht bij het algemeen gemiddelde van 42,5 jaar. Voor de nutstuinaspiranten is geen vergelijking met de huidige kandidaten mogelijk. Voor de dag- en verblijfsrecreatieve aspiranten lijkt er sprake van een lichte divergentie: voor de huidige aspiranten werd gevonden dat de inschrijfleefijd bij de dagrecreatieve tuinen (44) hoger lag dan bij de verblijfsrecreatieve tuinen (41). De verschillen naar tuintype gaan voor de ex-aspiranten in dezelfde richting als eerder geconstateerd voor aanvang van de huur voor ex-huurders. Opmerkelijk is wel dat de dagrecreatieve ex-aspiranten (42,7) aan de jonge kant vallen, terwijl de dagrecreatieve ex-huurders (47) aan de oudere kant vallen. Dit grotere interval suggereert een langere wachttijd voor de dagrecreatieve parken.

Tabel 2.6 Gegevens ex-kandidaten (door toewijzing tuin) naar type tuinpark

Type tuinpark	Leeftijd aanvang inschrijving *	Wachtperiode (maanden) **
Nutstuinpark	44,6	10 (10)
Dagrecreatief tuinpark	42,7	15 (14)
Verblijfsrecreatief tuinpark	42,4	14 (12)
Totaal	42,5	14 (12)

* Alleen berekend bij eerste inschrijving als kandidaat

** Tussen haakjes de wachtpriodes na poging tot correctie voor 'slapende' aspiranten

Als we naar de wachttijden zelf kijken, dan bedroegen deze gemiddeld 14 maanden. Hierin bestaat wel enig verschil naar type tuinpark. Op nutstuinparken bedroeg de gemiddelde wachttijd 10 maanden, terwijl dit op verblijfsrecreatieve parken 14 maanden is, en op dagrecreatieve parken 15 maanden. Als we degenen met een wachttijd van meer dan 10 jaar buiten beschouwing laten, dan veranderen de resultaten enigszins. Nutstuinen kennen dan nog steeds een wachttijd van 10 maanden, terwijl dagrecreatieve tuinparken nu een gemiddelde wachttijd van 14 maanden kennen. Net zoals eerder bij de ex-kandidaten komen de meeste ‘slapende’ kandidaten bij de verblijfsrecreatieve parken voor (als men tenminste onze operationalisering van ‘slapende’ kandidaten volgt). De wachttijd daalt hier na selectie tot 12 maanden.

Alhoewel het patroon na deze selectie redelijk in overeenstemming is met hetgeen eerder op grond van de leeftijden bij aanvang inschrijving en huur is gesteld, is de absolute duur van de wachttijd van de ex-kandidaten veel minder groot dan de verschillen in leeftijd suggereerden. Bovendien is de wachttijd duidelijk korter dan de periode die de huidige kandidaten nu al wachten. Wat betreft het eerste geldt dat het bij de ex-aspiranten niet om precies dezelfde groep van mensen gaat als bij de ex-huurders. Zo kunnen er ex-kandidaten zijn die momenteel nog steeds een tuin huren. Omgekeerd kan van ex-huurders een kandidatenrecord ontbreken, bijvoorbeeld omdat ze niet hebben hoeven wachten op een tuin. Wat betreft het verschil in wachttijd tussen huidige en ex-kandidaten, geldt dat er tussen de huidige kandidaten ook nog mensen zitten die zich af zullen melden alvorens ze een tuin te huur krijgen. Deze groep is voor de ex-kandidaten nog niet aan de orde geweest. Dit gebeurt in de volgende paragraaf.

Ex-kandidaten (opgezegd alvorens tuin toegewezen)

De gemiddelde leeftijd op het moment van inschrijving is voor deze bijna 3600 ex-kandidaten zo’n 42 jaar. Dit is vrijwel dezelfde inschrijfleefijd als gevonden voor de ex-kandidaten die een tuin toegewezen hebben gekregen. In dit opzicht onderscheiden deze twee groepen zich dus niet. Bij uitsplitsing naar type tuinpark blijkt dat de inschrijfleefijd op nutstuinparken (41 jaar) iets lager ligt dan op dagrecreatieve tuinparken (43 jaar). Verblijfsrecreatieve parken liggen hier tussenin (42 jaar). Hiermee is er voor nutstuinparken sprake van een verschil ten opzichte van de eerdere ex-kandidaten: deze hadden een gemiddelde inschrijfleefijd van 44,5 jaar.

De periode dat mensen ingeschreven hebben gestaan, alvorens zich weer af te melden zonder een tuin gehuurd te hebben, bedraagt 38 maanden. Als we dezelfde selectie toepassen als eerder, en mensen die langer dan 10 jaar ingeschreven hebben gestaan buiten de analyse houden, dan wordt het gemiddelde 26 maanden. Dus: hoe dan ook hebben kandidaten die kandidaat-af geworden zijn door opzegging, een langere wachtperiode gehad dan kandidaten die kandidaat-af geworden zijn doordat ze een tuin zijn gaan huren. Dit maakt het zeer waarschijnlijk dat de reden van opzegging iets te maken heeft met de lange periode van als kandidaat ingeschreven staan. Het is onduidelijk of deze mensen vervolgens hun hoop op het verkrijgen van een volkstuin opgegeven hebben, of ergens anders een volkstuin hebben gezocht (Amsterdamse zusterorganisaties of volkstuincomplexen buiten Amsterdam).

Tabel 2.7 Gegevens ex-kandidaten (door opzegging lidmaatschap) naar type tuinpark

Type tuinpark	Leeftijd aanvang inschrijving *	Wachtperiode (maanden) **
Nutstuinpark	41	13 (13)
Dagrecreatief tuinpark	43	24 (22)
Verblijfsrecreatief tuinpark	42	39 (26)
Totaal	42	38 (26)

* Alleen berekend bij eerste inschrijving als kandidaat

** Tussen haakjes de wachtperiodes na poging tot correctie voor 'slapende' aspiranten

Bij uitsplitsing naar type tuinpark blijkt dat (na selectie) de periode van inschrijving voor nutstuinparken geringer is dan die voor dag- en verblijfsrecreatieve parken. Voor nutstuinen lijken kandidaten dus minder bereid lang te wachten dan voor de andere twee typen.

Conclusies, ook in relatie tot eerdere Amsterdamse studies

Het aantal records van kandidaten is in begin 2002 zo'n 1538. Deze inschrijvingen zijn afkomstig van goed 1250 (unieke) personen. Er hebben ook eerdere studies naar volkstuinen en volkstuinders plaatsgevonden, waarbij, voor zover bekend, ook het aantal unieke kandidaten in het BvV-bestand is geïnventariseerd (pers. communicatie mw. N. Bosch). In 1993 was er sprake van 888 kandidaten (Stedelijk Beheer Amsterdam, 1993; p. 16). In 1995 waren dit er 965 (dRO, 1997; tabel 3). Daarmee lijkt er sprake van een aanzienlijke toename sinds 1995, met ongeveer zo'n 30%. Verder lijkt er sprake van een toegenomen periode dat men als kandidaat ingeschreven staat. De huidige kandidaten staan nu gemiddeld al meer dan tweemaal zolang ingeschreven als de gehele wachtperiode van vroegere kandidaten die een tuin toegewezen hebben gekregen.

Bij het hanteren van de wachtlijst en de wachtduur als indicatoren voor de omvang van de vraag moeten wel de nodige slagen om de arm gehouden worden. Voor de nutstuinparken geldt sowieso dat de officiële wachtlijst, of liever gezegd het ontbreken hiervan, naar alle waarschijnlijkheid geen goede indicator voor de omvang van de vraag is. Maar ook ten aanzien van de dag- en verblijfsrecreatieve parken moet de nodige voorzichtigheid betracht worden. Het kan zijn dat de groei van de wachtlijst en de wachttijd veroorzaakt wordt door meer strategisch inschrijfgedrag, oftewel 'slapende kandidaten'. Een aanwijzing hiervoor zou de jongere leeftijd waarop de huidige kandidaten voor verblijfsrecreatieve parken zich in hebben laten schrijven kunnen zijn. Dergelijk strategisch gedrag wijst er ons inziens trouwens wel op dat deze 'slapende kandidaten' zelf denken dat het moeilijk wordt om direct een tuin naar wens te krijgen, als men zich pas op het moment dat men actief wil gaan tuinieren in laat schrijven.

2.2 Ruimtelijke analyses

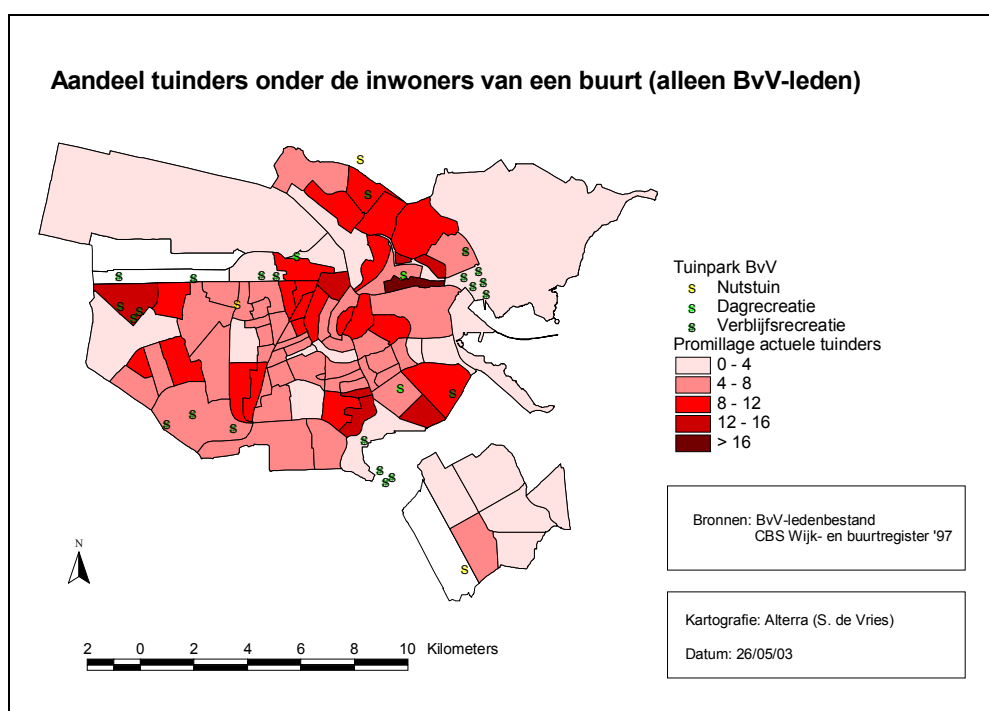
In deze paragraaf wordt gekeken naar de ruimtelijke relatie tussen de herkomst van de volkstuinders en het tuinpark. Middels de postcode van de BvV-leden is bepaald in welke CBS-buurt zij woonachtig zijn. In de verdere ruimtelijke analyses worden

deze buurten gerepresenteerd door het ‘middenpunt’ van deze buurt (handmatig zodanig geplaatst dat deze redelijk midden in het woongebied van de betreffende buurt ligt). Eveneens zijn alle Amsterdamse volkstuinparken als een punt gedigitaliseerd, plus de BvV-complexen die buiten Amsterdam liggen.⁵ Vervolgens is de afstand tussen tuinpark en woonbuurt bepaald. Drie kanttekeningen bij de analyses gebaseerd op deze afstanden zijn:

- het gaat om een hemelsbrede afstand tot het middenpunt van een buurt; dit is natuurlijk niet meer dan een benadering van de daadwerkelijk af te leggen afstand
- er zijn alleen gegevens van BvV-leden bekend; hierbuiten is sprake van een aanbod van nog zo'n 1000 tuinen bij andere organisaties, met evenzovele tuinders.
- de analyses betreffen uitsluitend de actuele huurders, en wel alleen die afkomstig uit Amsterdam.

Herkomsten

Alvorens naar afstanden te kijken, bekijken we eerst uit welke buurten de BvV-leden afkomstig zijn. Vooral interessant zijn de verschillen tussen buurten in het aandeel van de bevolking dat een volkstuin huurt (promillages). Zoals gezegd, beperken we ons hier tot de Amsterdamse buurten. De gegevens over de bevolking zijn afkomstig uit het CBS Wijk- en buurtregister van 1997. De promillages voor de Amsterdamse buurten variëren van 0 tot 21^{0/00}.

Kaart 1 Promillage BvV-tuinders per Amsterdamse buurt

⁵ Eén van de doelstellingen is te bepalen hoe ver mensen bereid zijn, dan wel moeten reizen om bij hun volkstuin te komen. Indien de tuinparken buiten Amsterdam op voorhand al buiten beschouwing zouden worden gelaten, dan wordt deze afstand te klein ingeschat.

Kunnen de verschillen in deelnamegraad ook verklaard worden? Hieronder wordt daartoe een eerste aanzet gegeven (maar ook niet meer dan dat). Wat opvalt, is dat de minder stedelijke buurten doorgaans een laag promillage volkstuinders kennen. De enige uitzondering hierop is de buurt Eendracht in het westen van de stad. Deze buurt is echter ook wel bijzonder goed voorzien qua volkstuinen. Daarnaast zijn er toch ook een aantal (zeer) sterk stedelijke buurten met een laag promillage. Een aantal van deze buurten hebben echter zelf een gering aantal inwoners: Sloterdijk, Buiksloterham, De Omval, Nieuwendammerdijk/Buiksloterdijk. Dit doet vermoeden dat deze buurten hun hoge stedelijkheidsgraad wel eens aan de omliggende buurten te danken kunnen hebben, terwijl ze zelf een relatief lage bevolkingsdichtheid/veel groen kennen. In de CBS-werkwijze wordt stedelijkheid namelijk bepaald door de adressendichtheid in de omgeving, waarbij deze omgeving niet de administratieve grenzen volgt.

Er blijven dan tien (zeer) sterk stedelijke buurten over met een lage deelnamegraad: de beide Indische buurten, de Vondelbuurt, De Weteringschans, Apollobuurt, Overtoomse Veld, Bijlmer Centrum en Oost, Nellestein, Gein. Aan de andere kant zijn er zes buurten met een relatief hoge deelnamegraad, geconcentreerd in twee clusters: IJsselbuurt, Rijnbuurt en Betondorp in het zuidoosten, en Haarlemmerbuurt, Nieuwendammerham, Tuindorp Buiksloot en Tuindorp Nieuwendam ten noorden van het centrum.⁶ Ter exploratie vergelijken we deze twee groepen van sterk stedelijk buurten, met weinig resp. veel volkstuinders, verder op een aantal kenmerken. We zien dan dat vijf van de buurten met weinig deelnemers een percentage allochtone inwoners kennen van 40% of meer, terwijl de hoog scorende buurten alle onder de 20% vallen. Twee van de resterende laag scorende buurten, Vondel- en Apollobuurt, kennen een relatief hoge welstand, terwijl een hoge welstand bij de buurten met veel deelnemers niet voorkomt. Kortom, als we kijken naar de vraagkant, dan lijken buurten met een hoge stedelijkheidsgraad/bevolkingsdichtheid, een niet te hoge welstand en een gering aandeel allochtonen een groter aandeel volkstuinders te kennen. Hieronder gaan we wat nader in op de aanbodkant.

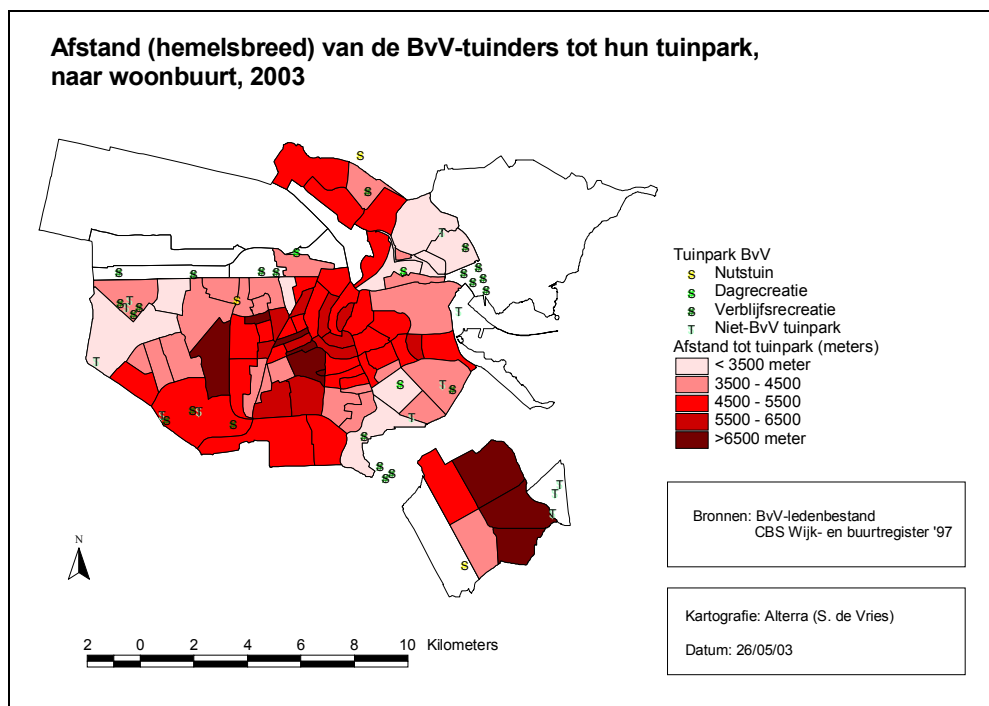
Afstanden naar herkomst

De gemiddelde afstand van de tuinder naar zijn tuinpark per Amsterdamse buurt bedraagt zo'n 4,8 km.⁷ De minimale afstand voor een buurt bedraagt 1,5 km en de maximale afstand 8,5 km. In het kaartbeeld vallen een aantal zaken op. Zo valt de buurt Eendracht, waarvan eerder is gesteld dat deze een vrij hoge deelnamegraad kent, niet in de laagste afstandsklasse, terwijl er maar liefst drie BvV-tuinparken in de buurt zelf liggen. Verder vallen de grote afstanden in Zuidoost op, maar hier liggen ook niet zoveel BvV-parken dichtbij. Dit is anders voor de zuidwestelijke stadsrand. De afstanden zijn hier weliswaar veelal wat minder groot, maar gezien de aanwezige BvV-parken toch vrij hoog. Blijkbaar tuiniert niet elke tuinder op het dichtstbijgelegen park.

---

⁶ Nieuwendammerham heeft zelf een zeer gering aantal inwoners, en lijkt daarom op grond van de eerdere redenering minder goed in het rijtje van buurten met een hoge deelnamegraad te passen.

⁷ Amsterdamse buurten zonder BvV-leden zijn hierbij niet meegenomen; hierdoor is het aantal buurten 83.

Kaart 2 Gemiddelde afstand van BvV-tuinders uit een Amsterdamse buurt tot hun tuinpark

Een hoge gemiddelde afstand per buurt kan beschouwd worden als een indicatie van een slecht lokaal aanbod: mensen moeten blijkbaar ver reizen voor een geschikte volkstuin (van de BvV).⁸ Om hier meer zicht op te krijgen, is de correlatie berekend tussen de gemiddelde afstand en het promillage BvV-tuinders per buurt. Deze correlatie blijkt inderdaad duidelijk negatief te zijn: $r = -0,35$. Dus: hoe groter de gemiddelde afstand, des te lager het aandeel volkstuinders onder de bevolking.⁹ Er lijkt ook sprake van een vrij duidelijke grens: als we kijken naar de verdeling van de afstanden, dan zien we dat na 5,5 km het aantal buurten drastisch daalt. Op grond hiervan zijn buurten ingedeeld in twee klassen: die met een gemiddelde afstand van 5,5 km of minder ($N = 63$), en die met een gemiddelde afstand van meer dan 5,5 km ($N = 20$). Vervolgens is gekeken naar het gemiddelde promillage voor deze twee klassen. Voor de eerste klasse is dit $8^{0/00}$ en voor de tweede klasse $5^{0/00}$. Oftewel, bij een slecht lokaal (BvV-)aanbod is het aandeel (BvV-)tuinders nog geen tweederde van wat het is bij een goed lokaal (BvV-)aanbod. Dit impliceert een behoorlijke afstandsgevoeligheid, zelfs voor verblifsrecreatieve tuinparken (want die domineren het aanbod).

⁸ Hierbij betekent 'geschikt': aansluitend bij de wensen van de tuinder. Wat geschikt is kan dus in principe van tuinder tot tuinder verschillen. Uitgangspunt is dat bij gelijke geschiktheid een tuinder de voorkeur geeft aan het dichtstbijgelegen tuinpark.

⁹ Dezelfde analyse is ook uitgevoerd voor de ex-huurders, en met hetzelfde resultaat. Ook dan is de correlatie $r = -0,35$ (berekend over 87 buurten).

Afstanden naar tuinpark

Omgekeerd kan ook gekeken worden naar de afstand tot de woonbuurt per tuinpark. Een grotere afstand impliceert hier juist een grotere aantrekkingskracht: mensen zijn blijkbaar bereid vrij ver voor het betreffende tuinpark te reizen. Het totaal gemiddelde voor alle parken, inclusief WaterLand nabij Almere, bedraagt 4,7 km. NB: dit betreft alleen de tuinders uit Amsterdam (n = 4852). Door deze selectie treedt voor parken buiten Amsterdam, oftewel parken met relatief veel huurders van buiten Amsterdam, een vertekening op in de gemiddelde afstand. Deze wordt overschat en vormt daarmee niet langer een goede indicator van de aantrekkingskracht van het park.

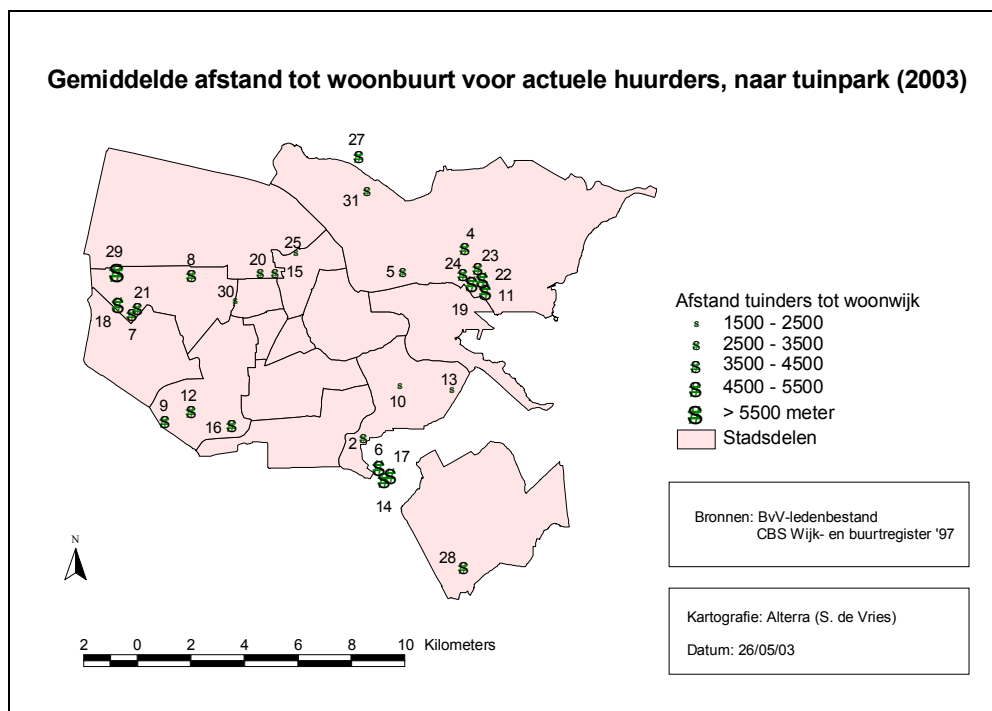
Tabel 2.8 *Afstand tot de woonbuurt van de tuinder in 3 klassen (%), naar BvV-tuinpark in Amsterdam (alleen tuinders uit Amsterdamse buurten)*

Tuinpark (aantal huurders)	Tot 1500 meter	Van 1500 tot 4500 meter	Meer dan 4500 meter	Gemiddeld (in km)
2. Amstelglorie (392)	30	54	16	2,8
4. Buikslotermeer (195)	7	53	40	4,2
5. <i>Buitenzorg</i> (90)	40	43	17	2,8
7. Eendracht (193)	4	49	47	4,4
8. Bretten (165)	9	67	24	3,8
9. Eigen Hof (139)	10	40	50	4,5
10. <i>Klein Dantzg</i> (115)	68	27	5	1,6
11. Kweeklust (83)	0	49	51	4,9
12. Lissabon (90)	4	66	30	3,8
13. Nieuwe Levenskracht (120)	43	48	10	2,3
15. Nut en Genoegen (314)	29	55	16	2,7
16. Ons Buiten (381)	0	75	25	3,6
18. Osdorp (100)	1	59	40	4,6
19. Rust en Vreugd (96)	7	41	52	4,7
20. Sloterdijkermeer (242)	11	70	19	3,2
21. T.I.G.E.N.O. (181)	20	41	38	3,9
22. Tuinwijck (197)	0	56	44	4,6
23. De Molen (121)	12	53	35	4,2
24. Wijkergouw (189)	15	42	42	4,2
25. <i>Zonneboek</i> (65)	49	39	12	2,2
28. De Vijf Slagen (133)	44	26	30	4,0
29. De Groote Braak (337)	2	31	67	6,2
30. Bos en Lommer (32)	53	47	0	1,6
31. De Bongerd (141)	33	29	38	3,4

NB: vetgedrukte namen betreffen **nutstuinparken**, schuingedrukte namen *dagrecreatieve tuinparken*

Uitsplitsing naar type tuinpark geeft enigszins verrassende resultaten. De afstand is namelijk het kleinst voor dagrecreatieve parken (2,1 km; N = 270). Dan pas volgen nutstuinparken (3,6 km; N = 240), terwijl de afstand, conform de verwachting, het grootst is voor verblijfsrecreatieve parken (4,9 km; N = 4342). De grote afstand voor nutstuinparken is verrassend. Juist op deze parken liggen kortere bezoeken voor de hand, en zou daarmee de reistijd eerder een belemmerende factor vormen. Dit resultaat komt niet door één extreem scorend nutstuinpark. Zowel “De Molenaar” als “De Vijf Slagen” kennen een vrij hoge gemiddelde afstand. Anderzijds zijn er maar drie BvV-nutstuinparken, waarvan er één (de Molenaar in Landsmeer) buiten de Amsterdamse grenzen ligt. Vergeleken met verblijfsrecreatieve parken is het aanbod dus heel mager. Dit kan gemakkelijk bijdragen aan de vrij hoge gemiddelde

afstand voor de nutstuinparken: veel mensen hebben gewoon geen nutstuinpark dicht bij huis.

Kaart 3 Gemiddelde afstand vanaf tuinpark tot woonbuurt van de tuinder, naar tuinpark (alleen BvV-parken, maar wel inclusief die buiten Amsterdam; parken aangeduid met hun BvV-nummer (zie ook tabel 2.8))

Opvallend is, voor een tuinpark binnen de gemeentegrenzen, de grote afstand gevonden voor “De Groote Braak” (6,2 km). Deze afstand is ook consistent met het geringe aantal huidige kandidaten, relatief t.o.v. het aantal tuinen, voor dit tuinpark. Gezien de ligging van dit tuinpark ten opzichte van de woonbuurten valt een en ander goed te begrijpen. Oftewel, de grote afstand tot de woning van veel van de potentiële tuinders kan wel eens de oorzaak zijn van het geringe aantal kandidaten nabij. Deze interpretatie strookt niet met de eerdere suggestie om de afgelegde afstand op te vatten als een indicatie van een hoge aantrekkelijkheid. Om te achterhalen in hoeverre de slechte bereikbaarheid verantwoordelijk kan worden gehouden voor de geringe belangstelling, zou voor alle parken gekeken moeten worden naar het aantal potentiële tuinders binnen de diverse afstandsringen. Een dergelijke berekening gaat echter binnen het kader van het huidige project te ver.

Als we kijken naar uit welke buurt(en) voor een park een relatief groot deel van de huurders afkomstig is, dan valt op dat met name voor de nuts- en de dagrecreatieve tuinen de herkomst vrij geconcentreerd is. Zo zijn 44% van de Amsterdamse tuinders op De Vijf Slagen afkomstig uit de buurt Holendrecht/Reigersbos. Voor Zonnehoeck geldt dat 42% afkomstig is uit de Spaarndammer- en Zeeheldenbuurt. Voor Klein Dantzig is 42% afkomstig uit de buurten Frankendael en Middenmeer. Voor Bos en Lommer is dit 38% uit de buurten De Kolenkit en Landlust. Voor De Molenaar tenslotte, is dit 37% uit Oostzanerwerf en Banne Buiksloot. Alleen voor

het dagrecreatieve park Buitenzorg is de herkomst wat meer gespreid: hier zijn twee buurten niet voldoende om meer dan 33% van de huurders te omvatten. Geen enkel van de verblijfsrecreatieve parken haalt meer dan 33% van de huurders uit slechts twee buurten. De buurten die een groot deel van de tuinders van een specifiek park herbergen, zijn steeds vrij dicht bij dit park gelegen.

Omgekeerd kan ook gekeken worden welke buurten sterk naar een bepaald tuinpark trekken. Een probleem hierbij is dat er soms zeer weinig volkstuinders in een buurt voorkomen. Daarom is er een ondergrens gesteld: het percentage dat een tuin huurt op een specifiek park moet minstens op 10 huurders (in de teller) gebaseerd zijn. Verder is ook hier alleen gekeken naar percentages boven de 33%. Dus meer dan een derde van de huurders uit een buurt moet op hetzelfde park een tuin huren. Voor een deel komen we dan dezelfde buurten en parken tegen. Zo huurt 59% van de tuinders uit Holendrecht/Reigersbos een tuin op het park De Vijf Slagen. Maar ook bij Gein (50%) en Bijlmer Centrum (43%) is De Vijf Slagen favoriet. Hierbij gaat het wel om een conditioneel favoritisme: *als* men een nutstuintuin huurt, dan is het in belangrijke mate op dit park. Er zijn maar liefst vier buurten waarbij het park Amsterglorie favoriet is. Dit zijn: Rijnbuurt (56%), Scheldeburch (44%), IJsselbuurt (41%) en Weesperzijde (34%). Voor tuinpark Ons Buiten zijn dit ook vier buurten: Hoofddorperpleinbuurt (54%), Willemspark (44%), Westlandgracht (43%) en Stadionbuurt (38%). Tot slot zijn er nog drie tuinparken die het ieder met één buurt moeten stellen. Voor Bongerd is dit Kadoelen met 44%; voor Klein Dantzig is het Transvaalbuurt met 38%. Voor het park Buikslotermeer, tenslotte, is dit Tuindorp Buiksloot met 36%. Ook hier gaat het steeds om buurten die vrij dicht bij het tuinpark liggen.

3 Uitkomsten analyses ledenbestand en schriftelijke ronde naar (beleids)thema

3.1 Belang van volkstuinen

Volkstuinen hebben meerdere functies, op meerdere niveaus. Om te beginnen zijn dit de functies voor de volkstuinder zelf. Volkstuinieren is op nutstuinen soms nog echt functioneel in de zin van dat het de tuinder gaat om de opbrengst van de tuin. Vaker is het een vorm van actieve recreatie, waarbij het tuinieren als hobby meer of minder serieus van aard kan zijn. Maar ook rust is een belangrijk motief: de druk van de stad en het dagelijks leven wordt bij het hek van het tuinpark achter gelaten. Vergeleken met wandelen en fietsen in een natuurlijke omgeving, is bij volkstuinieren het hebben van een eigen plek, waar men relatief vrij is in z'n doen en laten, een belangrijke toegevoegde waarde. Daarnaast is volkstuinieren ook iets dat (deels) in een sociaal verband, groter dan het eigen gezin, gebeurt. Er zijn ook aanwijzingen dat volkstuinieren goed is voor de gezondheid (Armstrong, 2000).

Vanuit het perspectief van de sociale omgeving is de functie van de volkstuin zeer wisselend, afhankelijk van de ligging t.o.v. van bijvoorbeeld woonbuurten. Gemiddeld genomen lijkt deze functie momenteel niet zeer groot, maar dit zou gemakkelijk onderschat kunnen worden. Ook zonder daadwerkelijk gebruik door de buurtbewoners kan een tuinpark voor hen waardevol zijn (hoe zouden buurtbewoners bijvoorbeeld reageren op woningbouw op de plaats van het tuinpark?). Het belang van volkstuinen voor de stad als geheel wordt hier uitsluitend vanuit het sociaal-culturele perspectief behandeld. Er komt herhaalde malen naar voren dat het hebben van een volkstuin het wonen in de stad dragelijk maakt: zonder de volkstuin zou men eerder geneigd zijn om te verhuizen. Dit lijkt bijvoorbeeld bij gezinnen met kinderen een factor van belang: het tuinpark biedt een veilige plek om buiten te spelen. Het volkstuinwezen draagt zo bij aan de gevarieerde samenstelling van de stedelijke bevolking.

De volkstuin is ook een plaats waar stadsbewoners (doorgaans) op een positieve manier met elkaar interacteren, al is het alleen maar vanwege de verplichte werkbeurten voor het onderhouden van de gemeenschappelijke delen en voorzieningen. De volkstuin heeft hierdoor een socialiserende en integrerende werking. Dit kan ook veel verder gaan, in de zin dat de tuinders op het park in sommige gevallen een vrij hechte sociale gemeenschap vormen. De tuinders lijken hoe dan ook sterk aan hun eigen tuin(park) te hechten. Zo huren BvV-leden gemiddeld dezelfde tuin langer dan 10 jaar. Wisselingen van tuin (of nog ingrijpender, van tuinpark) lijken weinig voor te komen. Op nutstuinparken gebeurt dit wel iets vaker dan op de andere twee typen parken; hier is dit ook gemakkelijker te realiseren.

Ook de redenen waarom mensen volgens de bestuursleden veelal ophouden met volkstuinieren zijn in dit verband veelzeggend. Vaak genoemd worden overlijden, verhuizing (naar huis met tuin of buiten de stad), fysiek te zwaar door

ziekte/ouderdom. Het lijken zwaarwegende redenen: men geeft de volkstuin niet zomaar op. Een andere meermalen genoemde reden is dat het volkstuinieren te veel werk bleek te zijn. Het hebben (en onderhouden) van een volkstuin bleek niet wat men er van verwacht had. Waarschijnlijk gaat het hier om volkstuinders die al vrij snel na aanvang weer gestopt zijn.¹⁰

Volgens de bestuursleden zijn de belangrijkste functies van het tuinpark voor de tuinders het tuinieren als activiteit (lekker actief buiten bezig zijn) en het ontspannen in een rustige omgeving (weg van de hectiek). Op een goede derde plaats komt het hebben van een eigen plekje in de stad. Nog iets lager komen de sociale contacten met medetuinders (gezelligheid) en het genieten van de tuin (schoonheid, niet geproduceerde groente en fruit). Als het gaat om vergelijkbare activiteiten, dan staat het tuinieren in een tuin bij huis bovenaan. Het tweede alternatief is opvallend genoeg het (vaker) wandelen of fietsen in een groene omgeving; dit komt nog vóór het hebben van een eigen vakantiehuisje. Deze volgorde sluit echter goed aan bij het actieve karakter van volkstuinieren, zoals dat hiervoor ook al aan de orde was. Hierin bestaan echter wel verschillen tussen de tuinparken: op een paar parken lijkt overwegend passief recreëren op de tuin acceptabel, terwijl dit op de meeste parken misschien nog wel getolereerd, maar zeker niet wenselijk gevonden wordt. Dit wordt veelal dan ook als een duidelijk verschil met kamperen aangegeven.

Op de vraag wat volkstuinieren uniek maakt, antwoorden de bestuursleden in belangrijke mate in termen die hiervoor al genoemd zijn. Het belang van het sociale karakter lijkt wat sterker te worden benadrukt, alsook het zelf vorm kunnen geven van de eigen tuin. Ook de nabijheid en de grootte van de volkstuin wordt een aantal malen genoemd. Eén bestuurslid merkt op dat het ruimtelijke karakter van de eigen volkstuin sterk positief beïnvloed wordt door het feit dat de tuin op een complex gelegen is.

We gaan wat nader in op het sociale karakter van het volkstuinieren, met name op waaruit dit in meer concrete zin blijkt. Daarvoor wordt gekeken naar de gezamenlijk ondernomen activiteiten, waarbij we een onderscheid maken tussen de verplichte gezamenlijke onderhoudsactiviteiten (werkbeurten) en de vrijwillige, veelal meer sociale activiteiten (zoals kantinebezoek, kaartavonden e.d.). Verreweg de meeste tuinparken kennen verplichte werkbeurten. Tuinders worden geacht per jaar zo'n 15 à 20 uur hieraan te besteden, en dit doen de meesten ook. Soms staan hier ook forse boetes op, plus dat de uren dan alsnog gemaakt moeten worden. Op een minderheid van de parken is afkopen van de werkbeurten mogelijk. Dit kost dan al gauw 140 Euro per jaar, maar veel hogere bedragen komen ook voor. Daarnaast is er op ongeveer de helft van de parken ook nog sprake van vrijwillige onderhouds- en beheersactiviteiten.

Wat betreft de sociale activiteiten bestaan er grote verschillen tussen de parken in of en hoe vaak deze georganiseerd worden. Op de nutsparken is hier sowieso veel

---

¹⁰ In hoofdstuk 2 komt naar voren dat vrij veel tuinders die stoppen dit vrij kort na aanvang van het huren doen. Dit komt in de genoemde redenen wat minder duidelijk naar voren. Misschien dat het vertrek van leden die langdurig lid zijn geweest de bestuursleden ook beter blijft.

minder sprake van. Het zijn vooral de grotere verblijfsrecreatieve parken die hier opvallen. Er is echter vaak een aanzienlijk deel van de tuinders dat vrijwel nooit aan dergelijke georganiseerde sociale activiteiten deelneemt. Afgezien van eventuele niet-georganiseerde sociale contacten, komen deze mensen dus vooral via de verplichte werkbeurten in contact met hun medetuinders. Deze lijken daarmee een belangrijk middel in het bewerkstelligen van een gevoel van het vormen van een gemeenschap.

Een aanverwant onderwerp betreft de sociale controle op het tuinpark. Bij de vraag of de tuinders elkaar onderling aanspreken op het nakomen van regels, komt dit op een derde van de tuinparken vrijwel nooit voor (scores van 6 of 7 op een 7-puntsschaal van 'heel sterk' tot 'vrijwel nooit'). Misschien vindt het betreffende bestuurslid dat dergelijke zaken te vaak via het bestuur gespeeld worden, in plaats van in onderling overleg opgelost worden. Bij een oogje in het zeil houden op de bezittingen van afwezige mede-tuinders wordt aanzienlijk positiever gescoord: op meer dan 50% van de parken is dit volgens het bestuurslid (heel) sterk het geval (scores van 1 of 2 op een schaal van 'heel sterk' tot 'niet echt'). Verder valt het doorgaans direct op als een niet-lid zich in de nabijheid van de privé-tuinen bevindt. Dit suggereert dat de tuinders elkaar persoonlijk kennen, in ieder geval als het gaat om het eigen gedeelte van het complex: sommige parken zijn te groot om in hun geheel te kunnen overzien.

3.2 Het volkstuinpark in breder perspectief

Welke plaats neemt het tuinpark nu in, in het totale stedelijke groenaanbod? Om te beginnen worden de meeste tuinparken vrijwel uitsluitend gebruikt door de aangesloten tuinders. Alhoewel de tuinparken in het tuinseizoen opengesteld zijn voor niet-leden, is de toeloop doorgaans gering. Er komen wel eens mensen wandelen of lunchen, maar daar blijft het veelal ook bij. Uit de vragenlijst blijkt dat de meeste tuinparken ook niet actief bezig zijn met het gebruik van het tuinpark door derden te stimuleren. Er staat vaak wel een bord bij de ingang dat aangeeft van wanneer tot wanneer het park opengesteld is, en aan welke regels men zich dan moet houden (veelal niet fietsen, honden aan de lijn, kinderen onder begeleiding). Maar hier blijft het ook bij. Eén van de uitzonderingen is het tuinpark Ons Buiten: op dit tuinpark kunnen bijvoorbeeld ook niet-leden deelnemen aan sommige van de georganiseerde activiteiten. Overigens is de ligging van de tuinparken ten opzichte van woongebieden ook niet altijd zodanig dat het park 'in de loop' ligt. In dergelijke gevallen moet van het tuinpark al een speciale aantrekkingskracht uitgaan om bezoek door derden redelijkerwijs te kunnen verwachten.

Volkstuinparken hebben, samen met sportparken, de naam relatief lage gebruiksintensiteiten te hebben (dRO, 1997). Echter, binnen de groene sector zou dit wel eens mee kunnen vallen. Alhoewel het voor bestuursleden moeilijk bleek om inzicht te geven in de intensiteit van het gebruik van het park door de leden, heeft een aantal van hen toch een schatting durven geven. De vraag hoe vaak een doorsnee tuinder op het tuinpark te vinden is, levert antwoorden op tussen de 60 en 360

dagen. Het gemiddelde ligt zo rond de 180 dagen. Het aantal nachten, voor zover toegestaan en ingevuld, ligt tussen de 20 en 150, met een gemiddelde van 90 nachten. Het percentage 'overzomerende' tuinders, d.w.z. tuinders die in de zomer meer tijd op het tuinpark dan in of rond hun eerste woning doorbrengen, varieert van 6 tot 70%, met een gemiddelde van goed 40% (NB: dit laatste betreft alleen verblijfsrecreatieve parken).

De geschatte lengte van een bezoek aan het tuinpark gedurende het tuinseizoen is eveneens aanzienlijk: het varieert van gemiddeld zo'n 7 uur op doordeweekse dagen tot 11 uur op zondagen. De verblijfstijden worden, niet verbazingwekkend, op de verblijfsrecreatieve parken hoger ingeschat dan op de nuts- en dagrecreatieve parken. Voor de laatste twee typen tuinparken gecombineerd bedragen de verblijfsduren respectievelijk 4, 5 en 6 uur op de drie dagtypen. NB: deze laatste gemiddelden zijn gebaseerd op de schattingen van 3 tot 5 bestuursleden van verschillende parken. Ze vormen daarmee niet meer dan een indicatie, en wellicht een overschatting. Dit geldt, misschien in iets mindere mate, ook voor de andere cijfers afkomstig uit het schriftelijke onderzoek. Echter, de hoge gebruiksintensiteit komt ook in eerder onderzoek onder Amsterdamse volkstuintuinders al naar voren (Stedelijk Beheer, 1993; tabel 6.4). Dit onderzoek onder tuinders zelf suggereert dat tuinders in het tuinseizoen gemiddeld zo'n 120 dagen op het tuinpark aanwezig zijn. Voor zover bekend zijn er geen 'harde' cijfers over het gebruik van volkstuintuinen, gebaseerd op tellingen en observaties.

De doorgaans hoge bezoekfrequentie van het tuinpark door de tuinder (zeker in het weekend vaak met gezinsleden, indien aanwezig), alsmede de lengte van het verblijf, leidt door de relatief kleine oppervlakte tot een hogere gebruiksintensiteit dan in een doorsnee stadspark. Tenminste, als we er vanuit gaan dat de totale hoeveelheid tijd die door alle gebruikers tezamen wordt doorgebracht in het groengebied de beste indicator voor de gebruiksintensiteit vormt. Een rekenvoorbeeld kan dit verduidelijken. Laten we voor een verblijfsrecreatieve tuinder eens uitgaan van de volgende, niet echt hoge getallen: 120 bezoekdagen per jaar per tuinder, met een gemiddelde verblijfsduur van 4 uur. Op jaarbasis wordt dit dan 480 uur per tuinder (20 hele dagen). Nemen we verder aan dat een individuele tuinder zo'n 500 m² van het tuinpark toegewezen krijgt, d.w.z. de eigen tuin (ca. 300 m²) plus een aandeel van de collectieve ruimte (hier op 200 m² gesteld). Per hectare betekent dit dan een aantal bezoeken van $(10.000/500) \times 480 = 9.600$ per jaar.

Om rekening te houden met de ook van de verblijfsrecreatieve tuin gebruik makende gezinsleden, vermenigvuldigen we de bovenstaande uitkomst met twee: 19.200 uur per jaar per hectare. Als we uitgaan van een gemiddelde bezoekduur voor een 'gewoon' stadspark van 1,5 uur (vgl. Wiggers & Gadet, 1996, p. 26), dan zijn per hectare park zo'n 12.800 bezoeken per jaar nodig om tot dezelfde gebruiksintensiteit te komen. Volgens een gebruikelijke omrekenfactor (De Vries & Bulens, 2001), komt dit uit op $(0,012 \times 12.800 =)$ 154 gewone parkbezoeken per hectare op de vijfde drukste dag. Dit geldt als een hoge intensiteit. Ter vergelijking: het Amsterdamse Bos komt met 4,5 miljoen bezoeken op zo'n 900 hectare openbaar terrein uit op zo'n

5000 bezoeken per hectare, oftewel op $(0,012 * 5000 =) 60$ bezoeken per hectare op de vijfde drukte dag.¹¹

Natuurlijk zitten er de nodige mitsen en maren aan deze berekening. Als gedachtenoefening lijkt deze indicatieve berekening echter zeer nuttig. Het tegenargument dat het bij een volkstuinpark om een zeer selecte groep van mensen gaat die van deze voorziening profiteert, lijkt terecht. Echter, een relativerende kanttekening is op z'n plaats: ook bij het bezoeken van een 'gewoon' park (dus niet tuinpark) wordt een groot deel van het totale bezoek doorgaans gerealiseerd door een vrij klein aandeel bezoekers uit de nabije omgeving die het park zeer frequent bezoeken (hond uitlaten, ommetje maken e.d.). Ook is in sommige parken een groot deel van het bezoek afkomstig van mensen die op doortocht zijn (Wiggers & Gadet, 1996, p. 46). Deze laatste groep zal op z'n minst de gemiddelde verblijfstijd in het park sterk verlagen. Verder is het waarschijnlijk dat ook deze groep van 'doorgangers' verantwoordelijk is voor een groot deel van het jaarlijkse aantal bezoeken, omdat de tocht door het park onderdeel uitmaakt van de dagelijkse route naar werk of school.

3.3 Ontwikkelingen in vraag en aanbod

3.3.1 Kwantitatieve ontwikkelingen in de vraag

In kwantitatieve zin is er in Amsterdam sprake van een duidelijk stijgende vraag naar volkstuinten. Ten opzichte van 1993, dus 10 jaar geleden, is het aantal ingeschreven kandidaten bij de Bond van Volkstuinders met zo'n 40% toegenomen. Tegelijkertijd is de lengte van de wachtperiode toegenomen. De huidige kandidaten staan nu gemiddeld al veel langer ingeschreven dan de gehele periode die ex-kandidaten, die een tuin toegewezen kregen, ingeschreven stonden. Gemiddeld ligt de lengte van de reeds ingeschreven periode momenteel tussen de 2 en 3 jaar (afhankelijk van wel of geen poging te corrigeren voor 'slapende' kandidaten). Verder haakte in het verleden een aanzienlijk deel van de ex-kandidaten af alvorens een tuin toegewezen te krijgen. Gezien het feit dat deze 'afhakers' gemiddeld langer ingeschreven hebben gestaan dan de ex-kandidaten die wel een tuin toegewezen kregen, lijkt het hier in belangrijke mate te gaan om serieuze kandidaten die door de lange wachtperiode ontmoedigd zijn geraakt.

Voor nutstuinten lijkt deze vraagontwikkeling vooralsnog in wat mindere mate te gelden dan voor dag- en verblijfsrecreatieve parken: hier zijn de wachtlijsten afwezig of geringer (ook voor niet-BvV nutstuinparken). In het vorige hoofdstuk (paragraaf 2.1, Conclusies) werd echter al vermeld dat het ontbreken van (officiële) wachtlijsten ook met het beleid van het bestuur van de nutstuinparken te maken kan hebben. Ook binnen een categorie tuinparken bestaan er aanzienlijke verschillen in de omvang van de wachtlijst (ook na standaardisatie op het aantal tuinen op het park). Het is echter onduidelijk in welke mate deze verschillen te maken hebben met de kwaliteiten van het tuinpark zelf, of met de ligging van het park ten opzichte van de woningen van de potentiële tuinders. Uit het vorige hoofdstuk kwam een vrij grote

---

¹¹ De getallen voor het Amsterdamse Bos zijn afkomstig van de officiële website van het Amsterdamse Bos.

afstandsgevoeligheid naar voren, ook voor verblijfsrecreatieve parken. Als bedacht wordt dat ook op verblijfsrecreatieve complexen tuinieren een belangrijke activiteit is, en dat het daarmee gewenst is om bijvoorbeeld ook door de week 's-avonds actief te kunnen zijn op de volkstuin, dan is dit ook niet zo verwonderlijk. Niet iedereen maakt bij elk bezoek gebruik van de mogelijkheid tot overnachten.

Uit de antwoorden op de schriftelijke vragenlijst blijkt dat verreweg de meeste bestuurders vinden dat er sprake is van een gelijkblijvende belangstelling. Dit geldt ook voor het BvV-bondskantoor. Er zijn slechts enkele tuinparken waar gesproken wordt van een sterk toegenomen belangstelling (Amstelglorie, Rust en Vreugd en Zonnehoek). Dit is een opvallend verschil met de uitkomsten van de analyse van het ledenbestand. Het lijkt daarom raadzaam om in overleg met de bond en de overige volkstuinorganisaties nog eens na te gaan hoe reëel de uitkomsten van de analyse van het BvV-ledenbestand in dit opzicht zijn. Wellicht hebben er zich in de afgelopen 10 jaar wijzigingen in administratieve procedures of iets dergelijks voorgedaan, waardoor de cijfers van 1993 en 2003 niet goed te vergelijken zijn, oftewel die voor 2003 geïmponeerd zijn.¹²

Anderzijds ondernemen de meeste tuinparken geen speciale activiteiten om nieuwe kandidaten te werven. Het aantal tuinen dat op een bepaald moment te huur staat is doorgaans klein en de lengte van de periode dat ze te huur staan kort: er moet eerder in weken dan in maanden gedacht worden. Op vier complexen staan er wel eens tuinen of huisjes langer dan 9 maanden te huur/koop: twee nutstuincomplexen en twee verblijfsrecreatieve complexen. Op de twee verblijfsrecreatieve complexen betreft dit uitzonderingsgevallen (sloophuisjes, lopende gerechtelijke procedure). Op de twee nutscomplexen is dit minder duidelijk (tuinen te klein?). Het is echter sowieso opvallend dat het bij twee van de vier tuinparken om nutstuincomplexen gaat: van de 24 ingevulde vragenlijsten zijn er 3 afkomstig van nutstuincomplexen. Alhoewel op zich geen sterk signaal, wijst dit toch in dezelfde richting als eerder al de analyse van het BvV-ledenbestand: nutstuinen lijken wat minder populair dan dag- en verblijfsrecreatieve tuinen. Nog wat voorzichtiger gesteld: terwijl in een eerdere studie werd uitgegaan van een toenemende belangstelling voor met name nutstuinen (Stedelijk Beheer, 1997, p. 21), vinden we daar in deze snelle inventarisatie geen duidelijke ondersteuning voor.

3.3.2 Kwalitatieve ontwikkelingen in de vraag

Voor wat betreft de kwalitatieve ontwikkelingen in de vraag levert de huidige inventarisatie weinig harde gegevens op. Het zijn de impressies van enkele bestuursleden die hier gerapporteerd worden. Algemeen lijkt er sinds de al veel eerder gestarte ontwikkeling van de nutsfunctie naar de meer recreatieve functie (Bosch, 1996) geen sprake te zijn van een volgende overgang.¹³ Voor een deel zou er zelfs sprake kunnen zijn van een 'teruggang' naar de nutsfunctie, vooral voor

---

¹² Een kanttekening hierbij is dat er voorheen wel kandidaten voor nutstuinparken ingeschreven stonden. Dit suggereert dat er eigenlijk nog *meer* kandidaten zijn dan de huidige cijfers aangeven.

¹³ Sterker nog, de behoefte aan rust en onthaasting lijkt nog steeds toe te nemen. Recent onderzoek geeft een groeiende trend naar een simpeler leven bij Europese consumenten aan (Datamonitor, 2003: "Simplicity").

allochtone stadsbewoners. Hier kunnen echter geen duidelijke uitspraken over gedaan worden op grond van het beschikbare materiaal. Wat betreft de recreatieve functie is er misschien wel sprake van een verandering in segmenten. Zo lijken zowel gezinnen met kinderen als alleenstaanden (met name vrouwen) als volkstuinders in opkomst. Daarnaast lijkt er ook sprake van een groeiende belangstelling vanuit meer welgestelde bevolkingssegmenten. Volgens sommige geïnterviewden gaat het dan om een meer passieve vorm van recreëren, oftewel een gebrek aan belangstelling voor het eigenlijke tuinieren. De meeste aanbieders (tuinparkbesturen) houden echter sterk vast aan het tuinieren als kernactiviteit op het park.

Als het gaat om de leeftijdssamenstelling van het huidige tuindersbestand, dan blijkt het voor veel bestuursleden lastig hier een goede schatting van te geven. Vergelijking van de opgegeven percentages per leeftijdsklasse met die berekend op grond van het BvV-ledenbestand laat regelmatig forse tot zeer forse verschillen zien. Dit betekent dat ook de cijfers voor de andere parken, alsook voor de andere kenmerken van de leden, met de nodige voorzichtigheid gehanteerd moeten worden. Alleen de extreme waarden worden daarom gepresenteerd, als mogelijke cases voor nader onderzoek. Van de niet-BvV parken valt dan Blijkmeer op door een zeer hoog percentage in de leeftijdscategorie tot 45 jaar (65%) en een zeer laag percentage is de categorie vanaf 60 jaar (10%). Het omgekeerde beeld biedt Driemond, met 70% in de hoogste leeftijdscategorie en slechts 2% (!) in de jongste leeftijdscategorie.

Als het gaat om het huishouden van de tuinder, dan bestaan er (volgens de bestuursleden) aanzienlijke verschillen in het percentage echtparen met kinderen. Volgens de 15 bestuurders die deze vraag beantwoord hebben, scoren het (nieuwe) Bijenpark en Zonnehoek met 10% van hun leden het laagst. Het hoogst scoren Blijkmeer, Buitenzorg en de Bretten met respectievelijk 70% en 2x 50% van de leden. Voor Blijkmeer blijkt ook op andere punten in de vragenlijst een toename van gezinnen met kinderen, zoals een toename van vrijwilligers voor het organiseren van kinderactiviteiten. Dit geldt ook voor Buitenzorg. Op de Bretten vindt men zelf vooral de toename van het aantal alleenstaanden opvallend. Dit is verrassend, omdat het tuinpark hier momenteel nog niet echt hoog op scoort: 20%. Dit percentage is veel lager dan bij Zonnehoek (60%) en het Bijenpark (55%, overwegend vrouwen). Het laagst scoort de Hof van Eden, met minder dan 5% alleenstaanden. Ook de Ark, Blijkmeer en de Molen scoren laag (alle drie 10%).

Een laatste vraag in deze categorie is het aantal tuinders naar etnische afkomst. Deze vraag is door 20 tuinparken beantwoord. De drie tuinparken met het grootste aandeel niet-autochtone tuinders zijn: de Bongerd, de Ark en Driemond. Voor de Vijf Slagen is deze vraag weliswaar niet beantwoord, maar blijkt elders uit de vragenlijst dat er op het park een grote variatie aan nationaliteiten voorkomt. Dit overziend lijken tuinders van etnische herkomst het best vertegenwoordigd op nutstuincomplexen. Dit kan met belangstelling te maken hebben (een meer functionele benadering van de volkstuin), met de lagere kosten (geen overname huisje), maar ook met de hogere omloopsnelheid van de nutstuinen, in vergelijking met de dag- en verblijfsrecreatieve tuinen. Dit laatste is weer consistent met het aandeel niet-westerse allochtonen op de Bongerd: doordat veel van de oude tuinders

niet meeverhuisd zijn naar de nieuwe locatie, kwam hier recent een flink aantal tuinen ineens vrij. Overigens heeft het overwegend verblijfsrecreatieve park De Bongerd ook een aantal nutstuinen.

In de schriftelijke vragenlijst is ook een open vraag gesteld naar de ontwikkeling in het ledenbestand die de bestuurder verwachtte. In 13 vragenlijsten is hier iets ingevuld. Veel van de reacties betreffen de effecten van de toenemende individualisering op het tuinpark en de hiermee gepaard gaande afname van bereidheid tot (structureel) vrijwilligerswerk op het park. In het verlengde hiervan wordt ook meermalen een trend gesignaleerd van tuinieren naar meer passief recreëren. Anderen noemen een toename in de diversiteit van de tuinders, als een (vertraagde) doorwerking van een veranderende bevolkingssamenstelling. Hierbij kan volgens een enkeling de combinatie van meer diversiteit en een geringe sociale georiënteerdheid leiden tot meer conflicten op het tuinpark.

3.3.3 Kwalitatieve ontwikkelingen in het aanbod

Qua voorzieningen op het park zijn er veelal geen plannen voor het verhogen van het niveau. Voor zover er plannen zijn, gaat dit vaak om de vervanging van bestaande voorzieningen (meestal gebouwen) of het aansluiten van de tuinen op de riolering. Slechts eenmaal wordt het (eventueel) aansluiten van tuinen op het elektriciteitsnet genoemd. Het aansluiten van tuinhuisen op de kabel (in de vragenlijst expliciet genoemd als mogelijk voorziening) komt al helemaal niet op het lijstje voor. Voor wat betreft de huidige stand van zaken: van de 23 parken die de vraag beantwoord hebben, zijn er vier parken waar al een elektriciteitsaansluiting per tuin aanwezig is, en één tuinpark met aansluiting op de kabel. Ter aanvulling: recent hebben de BvV-afdelingen het voorstel om de individuele tuinen te voorzien van elektriciteit met een geringe meerderheid afgestemd. Het lijkt hierbij te gaan om het vinden van een optimale balans tussen de rust op het park (geen lawaai van elektrische heggenscharen, maaimachines, tv's, radio's, etc.) enerzijds en comfort anderzijds.

Er lijkt sprake van een trend naar ecologisch verantwoord tuinieren. Vier parken hebben al het keurmerk Milieuvriendelijk Tuinieren, en maar liefst veertien parken hebben het nog niet, maar willen dit op termijn wel. De overige vijf parken streven dit niet na (één park heeft deze vraag niet beantwoord). Op vier van de parken wordt ook een cursus milieuvriendelijk tuinieren voor de leden georganiseerd; dit is op twee van de parken met het keurmerk en op twee parken zonder keurmerk.

Terzijde kan in dit verband nog gewezen worden op de kortlopende huurcontracten die de meeste tuinparken kennen. De meest voorkomende situatie lijkt een huurcontract dat jaarlijks verlengd wordt. Het is de vraag of een dergelijke uitgangssituatie gunstig is voor investeringen in duurzame oplossingen, die pas op langere termijn hun rendement opleveren. Anderzijds blijven de tuinparken hierdoor waarschijnlijk noodgedwongen gevoelig voor de wensen van de eigenaar van de grond, vrijwel altijd het stadsdeel waarin het park gelegen is.

3.4 Interne organisatie van de tuinparken

Het volkstuinwezen drijft op vrijwilligers. De trend lijkt dat het steeds moeilijker wordt om vrijwilligers te vinden die langdurige verplichtingen aan willen gaan, zoals zitting in het bestuur nemen. Op de vraag hoe groot het animo onder de tuinders is om bestuurstaken op zich te nemen (1 – heel groot; 7 – heel gering), bedraagt de gemiddelde score 5,6 (N = 22). De vraag of het bestuur in z'n algemeenheid gemakkelijk vrijwilligers bereid kan vinden voor het uitvoeren van allerlei noodzakelijke of wenselijke activiteiten (1 – heel makkelijk; 7 – heel moeilijk) wordt aanzienlijk positiever beantwoord: M = 4,5 (N = 23). Dit laatste gemiddelde verbergt echter een aanzienlijke spreiding: er bestaan in dit opzicht blijkbaar aanzienlijke verschillen tussen de parken. Op de open vraag of er trends zijn ten aanzien van het vinden van vrijwilligers wordt 12 maal gereageerd. De reacties wijzen overwegend op een geringere bereidheid, vooral als het gaat om vaste verplichtingen. Als het gaat om eenmalige, projectmatige activiteiten lukt het vinden van vrijwilligers beter. Een paar maal wordt hierbij vooral naar de jongere leden verwezen, die het volgens anderen ook drukker hebben (werk, kinderen). Eénmaal wordt ook expliciet een geringere binding met het park genoemd. De enige uitzondering betreft Buitenzorg: hier gaat het juist beter met de bereidheid. Dit is een park met achterstallig onderhoud dat nu voortvarend en concreet wordt aangepakt. Dit heeft geleid tot een vergroot animo. Nieuwe tuinders worden bij het inschrijven als lid ook al ingelicht over het vele (vrijwilligers)werk dat verricht moet worden. Ook de effecten van de verjonging worden op Buitenzorg positief ingeschat.

4 Uitkomsten van de interviews met (bestuurs)leden

Een eerste oriëntatie op de problematiek heeft plaatsgevonden door een interview af te nemen bij de overkoepelende organisatie van vele volkstuinters, de AVVN. Deze eerste indrukken van het reilen en zeilen van het volkstuintwezen is aangevuld met interviews in twee andere grote steden met respectievelijk de Rotterdamse Bond van Volkstuinters en de Haagse Bond van Amateurtuinters. Vervolgens is de Amsterdamse Bond van Volkstuinters geïnterviewd. In deze Amsterdamse Bond van Volkstuinters zijn 24 van de 37 tuinparken verenigd.

Na deze eerste interviewronde hebben gesprekken plaatsgevonden met bestuursleden, soms aangevuld met ‘gewone tuinters’, van 11 tuinparken in Amsterdam. De gesprekken hebben plaatsgevonden op de tuinparken zelf. De selectiecriteria voor de parken waar geïnterviewd is, waren:

- zowel parken die aangesloten zijn bij de Bond als parken die niet aangesloten zijn bij de Bond
- de ligging van de parken verspreid over de hele stad,
- zowel nutstuinparken, dagrecreatieve parken als verblijfsparken
- parken die liggen in en parken die liggen buiten de hoofdgroenstructuur
- oude parken en jonge parken
- grote parken en kleine parken
- recent verplaatste parken en langdurig op dezelfde plek liggende parken

De gesprekken waren zogenoemde ‘open interviews’, dat wil zeggen dat de geïnterviewden alle kansen krijgt om die onderwerpen te bespreken die zij van belang achten voor het volkstuintwezen en de interviewer slechts een soort checklist van onderwerpen hanteert (bijlage 2), die hij van belang acht voor het onderwerp. Deze onderwerpen passeren aan het eind van het interview de revue, als ze nog niet door de geïnterviewden behandeld zijn. Het doel van de interviews was het verzamelen van zoveel mogelijk (inspirerende) kennis over het volkstuintwezen in Amsterdam ten behoeve van de ontwikkeling van een visie op het volkstuintwezen in Amsterdam in de toekomst.

4.1 Wezenlijke kenmerken van de volkstuintcomplexen

Het belang van de volkstuinten is, door de functies die ze vervullen, onlosmakelijk verbonden met de wezenlijke kenmerken ervan.

Wezenlijke kenmerken

De wezenlijke kenmerken van de volkstuintparken zijn:

- dat ze de mogelijkheid geven om *actief* bezig te zijn met de ‘*natuur*’,
- ze bieden de tuinters *rust* en de mogelijkheid ‘*om de kop schoon*’ te krijgen,
- *vrijheid*, dat wil zeggen de mogelijkheid om zelf te kunnen beslissen over je tuintje en huisje, je eigen plek i.p.v. afhankelijk te zijn van,

- de *uitdaging* om wat met je handen te doen,
- ze op *korte afstand van de woning* liggen zodat je er ook 's avonds voor een paar uurtjes naar toe kunt,
- relatief goedkoop zijn zodat in principe ze voor iedereen die wil tuinieren *betaalbaar* zijn,
- er door iedere tuinder geaccepteerde *sancties zijn op 'a-sociaal gedrag'*,
- het *gezamenlijk organiseren en beheren* van de openbare ruimte en voorzieningen op het park,
- steunen op *vrijwilligers*,
- *veilige speelplekken* bieden voor kinderen die *niet vergeven zijn van de honden- en kattendrollen*.

De bovengenoemde wezenlijke kenmerken zijn de basis voor de recreatieve functies, de sociaal-maatschappelijke functies en de functies die de tuinparken vervullen als openbare groenvoorziening in het stedelijk weefsel.

Recreatieve functies voor de tuinders

De tuinparken vervullen de van oudsher bekende recreatieve functies, te weten de nutsfunctie, in de vorm van het verbouwen van (eventueel onbespoten) groenten en fruit, en de functie van compensatie voor fysiek slechte woon- en werk-omstandigheden (zie ook VROM, 2003). Deze functies zijn volgens de geïnterviewden nog steeds geldig voor verschillende tuinders. Daarnaast vervullen de tuinparken ook nieuwe recreatieve functies, functies die anno 2003 van belang worden geacht voor het geestelijk en lichamelijk welbevinden van vele tuinders. Zo functioneren de parken als oases van rust in de hectische stedelijke omgeving, en bieden ze vele tuinders de vrijheid om over hun eigen plek te kunnen beslissen, grip te hebben op hun eigen omgeving, wat ze in hun woonsituatie nauwelijks meer kunnen. Ook de veiligheid die parken bieden, zowel sociaal als wat betreft verkeer, zijn erg belangrijk. Hierdoor hoeven bijvoorbeeld kinderen niet continu onder het toezicht oog van ouderen te spelen en kunnen ze zelfstandig dingen doen als hutten bouwen, zonder elke minuut op de vingers gekeken te worden. Dit biedt de kinderen extra kansen in hun geestelijke ontwikkeling, terwijl de opvoeders rust vinden.

Sociaal maatschappelijke functies voor de tuinders

Voor de tuinders die om een of andere reden niet deelnemen aan het arbeidsproces (bijvoorbeeld ouderen, arbeidsongeschikten, werklozen) biedt de tuin in het tuinpark de mogelijkheid tot een gestructureerde tijdsbesteding en een sociale omgeving. Ook aan bijzondere kansarme groepen wordt in toenemende mate op verschillende parken aandacht besteed: bejaarden, minder validen en gehandicapten en incidenteel ook aan sociaal in de versukkeling geraakte individuen. Een belangrijke bijkomende functie van de tuinparken is dat ze de integratie tussen allochtonen en autochtonen bevorderen, alsook die tussen diverse sociale klassen in onze maatschappij. De selectie van de tuinders vindt plaats op hun liefde voor het tuinieren, wat los staat van maatschappelijke carrière of herkomst.

Functie als openbare groenvoorziening in het stedelijk weefsel

Om de functies van volkstuinparken als openbare groenvoorziening voor zowel tuinders als niet-tuinders te illustreren, worden de functies van openbaar groen in de vorm van een stadspark vergeleken met de functies die volkstuinparken vervullen.

Stadsparken (zonder speciale attracties) worden vooral gebruikt om:

- te wandelen
- te zitten/zonnen
- doorheen te fietsen
- te spelen met de kinderen
- te kijken naar de natuur
- naar mensen te kijken/ontmoeten/voor een praatje
- uitlaten van de hond
- voor sport of spel

Het merendeel van deze functies zijn zowel voor tuinders als voor niet-tuinders ook van toepassing op een groot aantal van de verblijfs- en dagrecreatieve tuinparken. Enkele parken hebben voor verschillende activiteiten te weinig accommodatie. Nutstuinparken lenen zich in veel mindere mate voor de bovengenoemde activiteiten.

4.2 Ontwikkelingen in vraag en aanbod

Ontwikkelingen in functies en voorzieningen

Op de nutstuinparken zijn de ontwikkelingen vooral gericht op het ecologisch meer verantwoord omgaan met de gewassen, het water en de bodem. Wat betreft de voorzieningen is er weinig verandering geconstateerd op de bezochte parken. In de dagrecreatieve en de verblijfsparken zijn de ontwikkelingen vooral gericht op het voldoen aan de milieuhygiënische normen van deze tijd. Modernisering van waterleidingstelsel en riolering hebben hoge prioriteit. Daarnaast zie je op deze parken eveneens de tendens om natuurlijker te gaan tuinieren. Op sommige parken wordt op de openbare stukjes het goede voorbeeld gegeven, krijgen inheemse soorten naambordjes, worden natuurvriendelijke oevers aangelegd etc. .

De indruk die ontstond tijdens de interviews op de nutstuinparken was, dat de vraag naar nutstuinen iets minder groot is dan de vraag naar dagrecreatieve- en verblijfstuinen. Met name op de tuinparken die zowel nutstuinen als verblijfstuinen aanbieden (De Bongerd, Bijenpark nieuw en Blijkmeer) was er, zij het zeer gering, sprake van niet geoccupeerde nutstuintjes.

De ontwikkelingen met betrekking tot functie(verbreding) en voorzieningen, die je kunt constateren op de parken vinden niet allereerst plaats omdat de tuinders dat zo leuk vinden, maar vooral onder druk van bedreigingen van buitenaf die omgezet worden in kansen om te blijven voortbestaan. Zo zie je op diverse verblijfsparken dat er attracties worden aangelegd die ook voor buitenstaanders toegankelijk zijn, zoals een jeu de boules baan. Belangrijk initiatieven zijn ook te signaleren in samenwerkingsverbanden met bejaardentehuizen en instellingen voor natuur- en milieueducatie. Ook zijn er diverse initiatieven om gezamenlijk met een bij elkaar

liggend groepje tuinparken een afgewogen pakket voorzieningen te realiseren. Bijvoorbeeld het gezamenlijk gebruiken van een tuinkas om de planten voor het openbare deel van de parken te kweken. De kas wordt dan ook door de tuinders van de aangrenzende parken gebruikt. Ook is er door vrijwilligers op diverse complexen samengewerkt om een educatieve wandelroute over de complexen uit te zetten en uit te geven.

Ontwikkelingen in gebruikersgroepen

Uit de interviews bleek dat de leeftijdsopbouw op de parken in golven verandert, net als in woonwijken. Mogelijke initiatieven voor functieverbreiding ontstaan mede als gevolg van een verjongingsgolf, ook in het bestuur. Een verjongingsgolf betekent bijvoorbeeld ook dat er speelvoorzieningen voor de nieuwe aanwas van kleuters worden aangelegd. Ook de bij (noodgedwongen) verplaatsingen treedt zo'n verjongingsgolf op, en zie je dat ook allochtonen hun kansen grijpen. De indruk die uit de interviews naar voren komt over de verhouding allochtoon/autochtoon op de parken is dat deze verhouding meer een afspiegeling is van 'gemiddeld Amsterdam' bij de complexen die net op een nieuwe plek gestart zijn, evenals bij complexen waar de verjonging in gang is gezet.

Ontwikkelingen in vormgeving

Ontwikkelingen in de vormgeving blijken zeer afhankelijk geweest te zijn van de tijd waarin het complex is aangelegd en of er een tuin- en landschapsarchitect bij de aanleg betrokken is geweest. Op de vragen wat men anders zou doen als men een nieuw park moest opstarten luidde regelmatig het antwoord dat men het stramien van rechte paden dat vele parken kenmerkt graag wilde inruilen voor een wat spannender opzet. Dit zal volgens de geïnterviewden de gebruikswaarde voor bezoekers van het park ook verhogen.

In de vormgeving van de huisjes op de verblijfsparken en de dagrecreatieve parken zie je niet veel ontwikkelingen plaats vinden. Debet hieraan zijn de geringe doorstroming en de vele regels (van de bond en/of het complex zelf) waaraan nieuwe huisjes moeten voldoen. Daarnaast ligt bij vernieuwing van een huisje vaak ook de plek in de tuin vast doordat daar ooit een betonplaat is gestort als fundering. Wel wordt gestimuleerd om milieuvriendelijke bouwmaterialen te gebruiken. Op de net nieuw aangelegde (verplaatste) parken zie je twee mogelijkheden: de huisjes worden collectief geregeld en er zijn hooguit kleine afwijkingen mogelijk van een standaard type. Dit is met name voor oudere tuinders een uitkomst. Ook bij een van de nutstuinparken werd dit als een verbetering gezien op de vraag wat er bij een nieuwvestiging van het park anders zou moeten. De andere mogelijkheid is het individueel bouwen van het huisje door de tuinders. In dat geval zijn de regels van het park en eventueel van de Bond doorslaggevend in de resultaten.

4.3 Randvoorwaarden voor functiemenging

Recreatief medegebruik

Er zijn weinig actieve ('productieve') functies te bedenken die aansluiten bij de wezenlijke kenmerken (zie 4.1) van het volkstuinwezen. Wel zijn er vele functies te bedenken die in feite consumeren van wat de tuinders gezamenlijk opleveren. Dat wil zeggen dat deze functies zich moeten schikken naar het aanbod en het aanbod niet 'om zeep' moeten helpen. Zo zijn er diverse mogelijkheden voor 'recreatief medegebruik' te signaleren die op de parken ontwikkeld zijn en in ontwikkeling zijn.

Beperkingen voor recreatief medegebruik

Een belangrijke bottleneck voor recreatief medegebruik is, dat de nieuwe functies geen -niet in verhouding staand- beroep kunnen doen op de vrijwilligers. De tuinders hebben immers geen volkstuin om de kantine en de wc's schoon te maken voor hordes wandelaars. Andere organisaties die van de complexen gebruik willen maken moeten hun eigen vrijwilligers organiseren. Dat betekent bijvoorbeeld, dat bij de initiatieven van enkele bejaardentehuizen die een tuin huren voor hun bewoners, geen beroep gedaan kan worden op de tuinders van het complex. Als het onderhoud van de tuin te zwaar is voor de bewoners, zullen de bejaardentehuizen zelf met een oplossing moeten komen.

Een tweede beperking voor vele vormen van recreatief medegebruik is de seizoensgebondenheid van het volkstuinwezen. In de winter zijn de parken over het algemeen gesloten.

Een derde, vaak door buitenstaanders geopperde, beperking is dat veel tuinparken door hun uitstraling het gevoel geven aan buitenstaanders dat ze niet openbaar toegankelijk zijn. In principe zijn de dagrecreatieve en verblijfstuinparken, op de uren dat ze open zijn voor de tuinders, ook toegankelijk voor niet-tuinders. Er was nergens weerstand tegen deze openstelling (maar het gebruik door derden was veelal ook niet intensief). Overal worden ook niet-tuinders gesignaleerd (op Zonnehoek hebben ze bijvoorbeeld de teksten van de borden bij de toegang ook in het engels neergezet omdat er bij herhaling mensen waren die ingesloten waren bij de afsluiting 's avonds). Bij de nutstuinparken staan de toegangshekken niet de hele dag open in het seizoen. Daar moet je worden toegelaten door iemand met een sleutel. Wellicht wordt dit veroorzaakt doordat er vaker niemand van de tuinders aanwezig is.

De regels voor openstelling zijn in zekere zin vergelijkbaar met die van vele natuurgebieden. Voor natuurgebieden leveren de borden met regels en dergelijke weinig problemen op. Dat is mede te danken aan de vele 'voorlichtingscampagnes', die ingaan op de waarden van de gebieden en hun openbaarheid onder restricties. Als je wilt dat meer wijkbewoners gebruik gaan maken van de complexen zal waarschijnlijk actiever voorlichting gegeven moeten worden over de waarden van de parken en de mogelijkheden die ze bieden voor bijvoorbeeld een wandeling.

Ook het type park en de omvang van het park zijn bepalend voor de mogelijkheden van recreatief medegebruik. Nutstuinparken lenen zich door hun geringe omvang en

minimale voorzieningen nauwelijks voor belangrijke vormen van recreatief medegebruik zoals wandelen. Maar ook voor de verblijfsparken en dagrecreatieve parken geldt dat de omvang en de aanwezigheid van voorzieningen belangrijk zijn. Een verhoogde inbraakgevoeligheid werd door geen van de geïnterviewde tuinders als beperking genoemd voor recreatief medegebruik.. Risico's voor inbraak en vandalisme werden meer als een algemeen geldend probleem voor Amsterdam en onze tijd gezien, dan als een specifiek probleem voor volkstuincomplexen. Wel kwamen er in de gesprekken diverse oplossingen naar voren om de risico's te minimaliseren. Genoemd werden bijvoorbeeld:

- één toegang van waaruit een met wegklapbare (tbv. brandweer en ambulance) paaltjes afgesloten paden systeem begint. De paden zijn dan in principe niet toegankelijk voor auto's waardoor de eventuele dieven een heel eind moeten slepen met de gestolen waar, met als gevolg dat de kans op signalering dan groter is.
- alarminstallaties op clubgebouwen en winkeltjes
- extra surveillance door politie in de wintermaanden
- de boefjes uit de buurt inschakelen voor controles mbv. bijvoorbeeld bureau HALT
- parkeren buiten het terrein met sociale controle door de buurt.
- verlichting die aangaat bij betreding van het park
- in de wintermaanden een of enkele tuinders laten overnachten met medeweten van politie

Een belangrijke voorwaarde voor het slagen van initiatieven voor bepaalde vormen van recreatief medegebruik is dat er in de tuingroep mensen zitten die interesse hebben in die vorm van activiteiten. Als er op een tuinpark mensen zitten met kinderen dan zijn of komen er wel speelveldjes. Als er geen kinderen zijn, die dergelijke voorzieningen nodig hebben, dan verdwijnt zo'n voorziening en daarmee ook de mogelijkheid voor buitenstanders om zo'n veldje te gebruiken om te spelen, liggen, zitten of te zonnen, activiteiten die veel plaats vindt in gewone stadsparken. Het is vanuit de tuindersgroep bezien niet opportuun om dergelijke ruimtevragende voorzieningen te hebben en te moeten onderhouden voor alleen maar niet-tuinders. De kosten van de m2 grond spelen daarbij ook een rol. Waarom zou de groep individuen op een complex de kosten van de vierkante meters grond moeten opbrengen voor een openbare voorziening, waar ze zelf geen baat bij hebben?

Andere vormen van functiemenging dan recreatief medegebruik van bestaande tuinparken

Bij herinrichting van delen in de stad of bij de verdere uitleg van de stad wordt regelmatig geopperd om (kleine) volkstuinparken, en dan vooral schoffeltuintjes en nutstuinparkjes, te combineren met bijvoorbeeld de ontwikkeling van kantoren. De gedachte daarachter is dat beide vormen van tijdsbesteding in de tijd complementair zijn, zodat bijvoorbeeld het parkeerterrein gedeeld kan worden en dat de tijdsspanne dat er in het gebied sprake is van sociale controle, simpel door de aanwezigheid van mensen, langer duurt. Ook zouden werkers op de kantoren een afwisselender uitloopgebied krijgen voor de middagpauze. Hierbij dient de kanttekening geplaatst te worden dat de bezettingsgraad van de tuinparken op door de weekse dagen in vergelijking met het verleden volgens de geïnterviewden duidelijk toeneemt, zodat de

complementariteit in de tijd afneemt. Een tweede kanttekening is de praktijk dat met name nutstuinparken veelal afgesloten zijn, ook in het seizoen, en dat iemand met een sleutel anderen toegang moet verlenen.

Een combinatie van woningbouw met een klein tuinpark wordt vanuit de geïnterviewden vaker als een haalbare optie gezien, met name omdat de afstand tussen de potentiële tuinders en zijn/haar tuin dan automatisch klein blijft. Aan de combinatie sportvelden met bijbehorende accommodaties met een nutstuinparkje kleven vanuit de tuinders gezien weinig bezwaren. Hier gelden het voordeel van gecombineerde parkeerfaciliteiten en het door de tuinders gebruik kunnen maken van de toiletten en kantine voor eventuele vergaderingen op de sportcomplexen wel.

Genoemde voorkomende vormen van (recreatief) medegebruik door niet-tuinders zijn:

- wandelen en fietsen
- natuur- en milieueducatie, in veel verschillende vormen. Bijvoorbeeld door heemtuinje, bijenmuseum, educatieve wandelroutes, adoptie van scholen voor lessen op het complex,
- organisatie van en plek voor snoeicursussen
- organisatie van en plek voor boomplantdag
- organisatie van lezingen over bloemen, planten, bijen etc.
- bloemschikcursus
- andere cursussen zoals tekenen en schilderen op het complex, vegetarisch koken met producten van de tuin
- levering van producten aan kinderboerderij
- speciale tentoonstellingen, bijvoorbeeld fuchsiantoonstelling
- organisatie van open dagen met bijvoorbeeld theeschenkerij
- mede gebruik van clubgebouw voor klaverjaswedstrijden, sjoelwedstrijden, dart wedstrijden, muziek middagen etc.
- plek voor radio en tv opnames
- tuinen voor bejaarden, invaliden en andere minder bedeelde groepen.
- oefenplek voor brandweer
- openbare jeu de boules baan met informele wedstrijden
- organisatie van viswedstrijden

4.4 Mogelijkheden voor modernisering

De mogelijkheden voor nieuwe functies zijn van een aantal zaken afhankelijk:

- *de ligging van het complex*. Zo zijn schoolwerktuintjes onzin als er geen scholen in de buurt zijn. Evenals het medegebruiken van de speelmogelijkheden op het complex door bijvoorbeeld een crèche, als er geen crèche in de buurt is. Het bieden van wandelmogelijkheden als het complex ver uit een buurt ligt. Een uitstappunt op een kanoroute kan alleen als een park aan een doorgaand water ligt.

- *de leeftijdsfase* waarin het complex verkeert. De mogelijkheden voor spelen worden groter als er meer jonge gezinnen op het complex zitten.
- *de mate waarin de nieuwe activiteit aansluit bij de interesse van een kern van vrijwilligers op het complex*. Als er bijvoorbeeld mensen zitten die muziek heel leuk vinden dan worden er middagconcerten georganiseerd door dat groepje vrijwilligers, waar ook buitenstaanders naar toe kunnen.
- *het soort park*. De nutstuincomplexen bieden veel minder mogelijkheden dan de dagrecreatieve parken en de verblijfsparken. Dagrecreatieve parken en verblijfsparken met veel openbare ruimte bieden meer mogelijkheden dan parken met weinig openbare ruimte.
- *de voorzieningen op het park*. Bijvoorbeeld: een heleboel gehandicapten zijn afhankelijk van elektriciteit, evenals bijvoorbeeld vele kunstenaars.

Dit betekent maatwerk bij het introduceren van nieuwe functies.

Tot slot enkele praktische tips voor ontwerp- en inrichtingsaspecten

Deze tips kwamen ter zijde aan de orde in de interviews en zijn niet allemaal even belangrijk. Ze worden hier toch gememoreerd om niet in het vergeetboek te raken bij die mensen, die uiteindelijk verantwoordelijk zijn voor het ontwerpen van nieuwe parken.

- Over de minimale omvang van een complex liepen de meningen enigszins uiteen. Bestuurders van de grotere complexen legden de ondergrens hoger dan bestuurders van kleinere complexen. De minimale omvang van een verblijfs- of dagrecreatief tuinpark ligt rond de honderd tuinen. Op een dergelijk aantal zijn nog net voldoende vrijwilligers te vinden die de zaken kunnen organiseren. Ook zijn de noodzakelijke voorzieningen bij een dergelijk aantal tuinen nog gezamenlijk te financieren. Uit de gesprekken bleek ook dat m.n. bestuurders van de kleinere parken vinden dat bij een veel groter complex (dan de genoemde 100 tuinen) de sociale controle en de sociale band te wensen overlaat. Daartegenover stellen enkele bestuurders van de grotere parken die geïnterviewd zijn, dat een complex van 400-500 tuinen nog goed te besturen is door een vrijwilligersorganisatie, maar dan moet er wel professioneel geopereerd worden, zoals het ontwikkelen van protocollen voor van alles en nog wat. Bij de nutstuinen lag de ondergrens bij ca. 40 tuinen als minimum aantal. Het maximale aantal tuinen per nutstuincomplex lag rond de 150.
- Kleinere parken, waartoe ook vaak de nutstuincomplexen en schoffeltuinen behoren, bieden door hun geringe omvang veelal niet de rust die tuinders tegenwoordig zoeken op een tuinpark. Alleen als de kleinere parken gecombineerd worden met andere voorzieningen die rust garanderen kunnen ze voorzien in een belangrijke behoefte.
- Bij de aanleg van een nieuw park moet gelet worden op de vormgeving. Een speelsere, meer verrassingen biedend ontwerp dan de vele rechttoe-rechtaan oplossingen die nu kenmerkend zijn voor een groot aantal tuinparken, leent zich veel meer voor recreatief medegebruik. Ook de doodlopende paden in het ontsluitingssysteem op enkele complexen bleken niet geschikt om recreatief medegebruik te stimuleren. Verder is een openbaar grasveld(je) aan te bevelen. De parkeerfaciliteiten kunnen het beste buiten het park gerealiseerd worden.

- Als tussen een nutstuinpark en een waterloop een door derden ecologisch te onderhouden oever ligt, die slechts een keer per jaar gemaaid wordt, kan dat in sommige gevallen tot onbegrip en problemen leiden, en in het uiterste geval tot ingrijpen door de tuinders in het onderhoud van die zone. De tuinders zijn voor hun gietwater veelal afhankelijk van het slootwater. Zij moeten zich dan in de loop van het seizoen een weg banen door een veld van brandnetels om het water te kunnen bereiken. Dit leidt bijvoorbeeld tot het clandestien aanleggen van tegelpaadjes naar het water in de ecologische zone.
- Bij parken die zowel nutstuinen als verblijfstuinen aanbieden is het belangrijk dat deze twee delen niet gescheiden worden door een te brede strook openbaar terrein dat niet tot het complex behoort.
- Bij de aanleg van nieuwe parken zo mogelijk faciliteiten verzorgen voor gescheiden afvalaanbieding

4.5 Organisatie

Bestuursmodel

De organisatie van de verschillende parken is op hoofdlijnen gelijk. Er is een bestuur dat met name op de verblijfsparken en de dagrecreatieve parken geassisteerd wordt door vele commissies. Belangrijke commissies zijn de bouwcommissie, de tuincommissie, de kantinecommissie, de commissie voor de jeugd en ontspanning etc. De nutstuinparken waar de interviews zijn afgenomen hebben eigenlijk alleen een bestuur.

Omvang van het park is van invloed op de organisatie

Hoe groter het park hoe professioneler een en ander georganiseerd moet worden. Er zijn parken die inmiddels bestuurd worden als een bedrijf. Dat betekent bijvoorbeeld dat het bestuur evenals elke commissie protocollen aan het ontwikkelen is zodat de continuïteit niet in het geding is bij het vertrek van een bestuurs- of commissielid. Als een park kleiner is kunnen zaken meer aan het toeval overgelaten worden en is de organisatie iets eenvoudiger op te vangen. De zittende bestuursleden zorgen bij vertrek van een lid voor aanvulling in het bestuur. Hierbij is persoonlijk contact een belangrijke voorwaarde voor het werven van nieuwe leden in het bestuur of de commissies. Er zijn verschillende besturen waar een vacature is voor één van de functies.

Rol van vrijwilligers

Het volkstuinwezen drijft op vrijwilligers. De trend lijkt dat het steeds moeilijker wordt om vrijwilligers te vinden die langdurige verplichtingen aan willen gaan, zoals zitting nemen in een bestuur. Tegelijkertijd lijken de eisen die gesteld worden aan de bestuurders van de tuinparken groter te worden, zowel vanuit het beleid als vanuit de tuinders. Voor een aantal functies in commissies en bestuur moet je tegenwoordig wel doorgeleerd hebben wil je ze kunnen volbrengen. De Bond vervult in deze ook een belangrijke ondersteunende rol, zowel bij het signaleren van ontwikkelingen, als bij het op een professionele manier omgaan met de steeds veeleisender problematiek die op de parken af komt. De Bond beperkt haar voorlichtende rol niet alleen tot de

aangesloten afdelingen; ook worden contacten onderhouden met niet aangesloten tuinparken, tot wederzijds voordeel.

De tuinders moeten op de meeste parken verplichte werkzaamheden uitvoeren in de zogenoemde werkuren. Behalve dat deze werkuren een groot effect hebben op de staat van onderhoud van het complex, blijken de werkuren ook een belangrijke bijdrage te leveren aan de integratie van allochtonen op het complex in de Nederlandse samenleving en omgekeerd bij de autochtonen begrip en waardering te laten groeien voor andere culturele waarden en gebruiken. Ook de integratie en sociale cohesie van tuinders op het park die afkomstig zijn uit (sociaal maatschappelijk gezien) verschillende lagen van de bevolking wordt bevorderd door de werkuren.

Individualiseringstendens

Hoewel, net als in de rest van de samenleving, de individualisering ook toeslaat op de volkstuinparken, neemt dit waarschijnlijk mede door de organisatievorm, geen dusdanige vormen aan dat het concept van tuinparken als selfsupporting gemeenschapjes teniet gedaan wordt.

Stichting versus vereniging

Met name enkele tuinparken die niet aangesloten zijn bij de Bond, zijn georganiseerd als een stichting in plaats van een vereniging (van de geïnterviewde parken waren dit de Hof van Eden en de Stichting Bijenparken). Dit biedt volgens hen een aantal voordelen. Er werd genoemd dat bij de verenigingsvorm een bestuurslid een tuin moet te hebben, wat met name bij een klein complex belemmerend kan werken bij het vinden van bestuursleden met de benodigde deskundigheid. Het is toeval dat op een klein complex zo'n mix van tuinders aanwezig is, dat alle benodigde deskundigheid ook aanwezig is. Een stichting opent de mogelijkheid om ook onder niet-tuinders vakkundige vrijwilligers te vinden die een bestuursfunctie op zich willen nemen.

4.6   Beleid en middelen

Rol van stadsdelen en 'centrale gemeente'

Sommige complexen hebben vooral te maken met de ambtenaren en politici van de centrale stad, maar de meest complexen hebben vooral te maken met de bestuurders en ambtenaren van het stadsdeel waarin ze liggen. Uit de interviews bleek dat de rollen die de verschillende stadsdelen vervullen ten aanzien van de parken die in hun stadsdeel liggen niet identiek zijn. Het gevoerde beleid verschilt op een groot aantal aspecten per stadsdeel. In het ene park wordt het groot onderhoud aan de openbare delen van het park (bijvoorbeeld aan paden en beschoeiingen, bruggen etc.) uitgevoerd door het stadsdeel, terwijl in het andere park dit door de tuinders zelf georganiseerd en uitgevoerd moet worden. Ook de tarieven voor huur etc. verschillen per stadsdeel. Het beleid ten aanzien van bijvoorbeeld de WOZ-belasting bleek in diverse stadsdelen verschillend te zijn. In de meeste gevallen blijken tuinparken door de diverse stadsdelen opgevat te worden als bedrijven als het gaat

om de afvalverwijdering. Dit betekent dat een gescheiden afvalinzameling, zoals de meeste tuinders het thuis gewend zijn op het tuincomplex niet gebeurt.

Een belangrijk onderwerp dat in diverse interviews naar voren kwam was de cyclisch terugkerende aanvallen op het voortbestaan van (delen van) de complexen. Er werd gesignaleerd dat bij iedere wisseling van de wacht van de politici en/of ambtenaren in het betreffende stadsdeel, opnieuw geïnvesteerd moest worden door de tuinders in het duidelijk maken en verdedigen van de waarden en baten van de complexen voor het stadsdeel. Aangezien vele tuinders langer gebruik maken van hun tuin dan politici en ambtenaren op hun post zitten, hadden ze het proces al een keer of vier meegemaakt.

5 Conclusies

Binnen de gemeentegrenzen van Amsterdam liggen ongeveer 6000 volkstuinten. Deze zijn gebundeld in 37 volkstuinparken die verspreid over de stad liggen. Op 23 van deze complexen staan huisjes waarin overnacht mag worden in het tuinseizoen. Deze parken hebben een verblijfsrecreatieve functie. Van de overige tuinparken hebben 7 parken een nutstuinfunctie en 3 parken hebben een dagrecreatieve functie. Op de tuinen in deze parken staan wel huisjes maar daar mag niet in overnacht worden. Tenslotte zijn er 4 parken waar een gedeelte van het park een verblijfsfunctie heeft en ander deel bestaat uit nutstuinen. Van de 37 tuinparken zijn 24 parken aangesloten bij de Amsterdamse Bond voor Volkstuinders (BvV), te weten 18 verblijfs-, 2 nutstuin en 3 dagrecreatieve complexen en 1 gecombineerde park. De overige complexen opereren zelfstandig.

In 2003 heeft een breed opgezette inventarisatie naar de waarden en kenmerken van de volkstuincomplexen plaatsgevonden. In het kader hiervan heeft Alterra, in opdracht van de gemeente Amsterdam, de eerste maanden van 2003 onderzoek uitgevoerd naar sociaal-culturele aspecten van deze volkstuinparken. De inventarisatie is beperkt tot het analyseren van de gegevens uit het ledenbestand van de Amsterdamse bond van volkstuinders, het analyseren van de gegevens van een schriftelijke enquête onder bestuursleden van 35 tuinparken (respons 24) en het analyseren van de 11 mondelinge interviews die afgenomen zijn op een selectie van de 37 Amsterdamse tuinparken. Er heeft dus geen onderzoek plaatsgevonden onder individuele volkstuinders, noch onder de omwonenden van de tuinparken, of nog breder: de Amsterdamse bevolking in z'n totaliteit. Hoewel een dergelijk onderzoek op verschillende punten zeker wenselijk geweest zou zijn, levert de inventarisatie genoeg stof om enkele conclusies te kunnen trekken.

Hoe heeft de vraag naar volkstuinten zich de laatste jaren ontwikkeld?

Uit de analyse van de gegevens van het ledenbestand van de BvV (betreft 24 van de 37 Amsterdamse tuincomplexen) blijkt dat de vraag naar verblijfstuinen en dagrecreatieve tuinen ten opzichte van 1993 sterk is toegenomen. De vraag naar nutstuinen lijkt minder sterk toegenomen. Ook een aantal besturen (maar lang niet alle) constateren de laatste jaren een toename van de vraag.

Zijn de vraag naar - en het aanbod van volkstuinten in evenwicht? Zijn er wachtlijsten voor volkstuinten?

Niet alleen de vraag naar volkstuinten is de afgelopen tien jaar toegenomen, ook de gemiddelde wachttijden van kandidaatleden voordat zij een tuin verwerven zijn toegenomen: van ongeveer 1 jaar tot 2,5 jaar. Er zijn rond de 1500 aspirantleden ingeschreven bij de BvV, waarbij de belangstelling voor de verblijfsrecreatieve tuinen in absolute aantallen het grootst is. 1386 aspiranten voor verblijfsrecreatieve tuinen, 143 aspiranten voor de dagrecreatieve tuinen en slechts 1 aspirantlid voor de nutstuinen. Dat er voor de nutstuinen, in ieder geval op papier, minder animo lijkt te

zijn kan mede veroorzaakt worden doordat voor een groot aantal nutstuinparken een officiële wachtlijst ontbreekt.

Hoe lang huurt men een tuin?

De gemiddelde huurduur van zowel de dagrecreatieve als de verblijfsstuinen ligt rond de tien en elf jaar. De nutstuinen worden gemiddeld 3,5 jaar gehuurd door de huurders. Maar voor alle drie de typen tuinen zijn de huurduren sterk scheef verdeeld. Dat wil zeggen dat de meest voorkomende huurduur voor de nutstuinen rond 1 jaar ligt en voor de dag- en verblijfsrecreatieve tuinen rond de 2,5 jaar. Dit suggereert dat de mensen die stoppen dit meestal vrij snel na aanvang al doen. De mensen die niet snel stoppen, blijven echter juist langer huren dan de gemiddelden suggereren.

Welke leeftijdsgroepen hebben interesse in een volkstuin?

De gemiddelde leeftijd van de huurders van de tuinen ligt op 55 jaar. 29% van de actieve huurders is 45 jaar of jonger. Van 36% ligt de leeftijd tussen de 45 en de 60 jaar en 35% is ouder dan 60. Huurders onder de dertig komen weinig voor. Dit geldt voor alle typen parken. Op verschillende parken treedt verjonging op. Verjonging is ook één van de effecten bij noodgedwongen verplaatsingen van de parken, naast het toenemen van het aantal allochtone tuinders. Hoewel het aantal allochtone tuinders dat een nutstuin huurt nog steeds het grootste is, wil dit niet automatisch zeggen dat allochtone tuinders alleen maar belangstelling hebben voor een nutstuin. Mogelijk is ook de hogere 'omloopsnelheid' van de nutstuinen, waardoor deze vaker beschikbaar komen, hier debet aan. Ook de lagere kosten kunnen een rol spelen.

Welke afstanden leggen tuinders af om bij hun tuin te komen?

De afstanden die de volkstuinders afleggen om bij hun tuin te komen zijn beperkt. Met andere woorden: volkstuinparken zijn afstandsgevoelige voorzieningen. Opvallend is, dat dit niet alleen geldt voor de nutstuinen en dagrecreatieve tuinen, maar ook voor de verblijfsrecreatieve tuinen. Een verklaring hiervoor is te vinden in het feit dat niet iedere tuinder iedere keer op de tuin overnacht. Daardoor blijft ook voor deze tuinders afstand een factor van belang. Bij een slecht lokaal aanbod van tuinen wordt de afstand die men aflegt wel wat groter. De gemiddelde reisafstand die de tuinders aangesloten bij de BvV afleggen is 2,1 km. voor de dagrecreatieve parken, 3,6 km voor de nutstuin parken en 4,9 km voor de verblijfsrecreatieve parken.

Uit wat voor soort buurten zijn de tuinders afkomstig?

De tuinders zijn vooral afkomstig uit de buurt waar het park ligt en uit de aangrenzende buurten. Sterk stedelijke buurten leveren meer huurders op dan minder stedelijke buurten. Hierbinnen gaat het dan nog weer met name om buurten met een niet erg hoge welstand en een gering aandeel allochtonen. Hierbij moet bedacht worden dat het in de Amsterdamse situatie voornamelijk om tuinders op verblijfsrecreatieve tuinparken gaat.

Volkstuinparken hebben de naam een lage gebruiksfrequentie te hebben. Maar is volkstuinieren wel zo extensief?

Uit het onderzoek blijkt dat de volkstuincomplexen intensief worden gebruikt, zeker in vergelijking met stadsparken en groene recreatiegebieden. Gemiddeld zijn tuinders volgens de geënquêteerde bestuursleden zo'n 180 dagen per jaar op hun tuin te vinden en op verblijfsrecreatieve tuinparken wordt gemiddeld 90 nachten overnacht. Gemiddeld 40% van de tuinders 'overzomert' volgens de schatting van deze bestuursleden op de tuin.

Zijn er wezenlijke kenmerken waarop de tuinparken zich onderscheiden van bijvoorbeeld campings?

Karakteristiek voor de parken is dat ze bestaan uit hechte sociale gemeenschappen die 'self-supporting' zijn. Hierbij spelen de hobby 'tuinieren', het verenigingsleven en het gezamenlijk organiseren en het beheren van de openbare ruimte op de complexen door middel van verplichte werkbeurten een belangrijke rol. Kenmerkend is verder dat de tuinparken oases van rust in de stad vormen, dat ze op korte afstand van de woning liggen, dat de tuinders zelf kunnen beslissen over hun tuintje en huisje, en dat ze veilige en poepvrije speelplekken voor kinderen bieden. Bijkomende neveneffect van de manier waarop de volkstuincomplexen reilen en zeilen is allereerst de tamelijk probleemloos verloopende integratie (zonder bemoeienis van de overheid) tussen diverse bevolkingsgroepen. Daarnaast spelen de complexen een rol bij het sociaal leefbaar houden van de stad. Met name voor gezinnen met opgroeiende kinderen, en voor diverse 'probleem'groepen, zoals minder validen en bejaarden.

In hoeverre is er sprake van recreatief medegebruik door derden?

Bij de meeste parken is op bescheiden schaal sprake van medegebruik door derden. Alle complexen zijn in principe op de openingstijden toegankelijk voor wandelaars. Het aanbod van andere activiteiten dan wandelen die ook voor niet tuinders toegankelijk zijn is zeer divers en is afhankelijk van de interesses die er leven bij de groep tuinders. Van snoei- en imkerkursussen tot muziekmiddagen, van jeu de boules wedstrijden tot natuur- en milieueducatie en nog vele andere vormen van medegebruik komen voor. De mogelijkheden voor recreatief medegebruik zijn bij de nutstuincomplexen geringer dan bij de verblijfsrecreatieve en dagrecreatieve complexen.

Wat mag/kan qua medegebruiksmogelijkheden van volkstuinen en volkstuinders verwacht worden?

De volgende punten zijn belangrijk om in de gaten te houden bij het verder stimuleren van recreatief medegebruik. In de eerste plaats bestaan de volkstuincomplexen bij de gratie van vrijwilligerswerk. Met name voor langdurige vaste verplichtingen en verantwoordelijkheden zoals bestuurstaken lijkt het steeds moeilijker te worden om genoeg vrijwilligers te vinden. Dit betekent dat ten behoeve van het medegebruik door derden geen onbeperkt beroep kan worden gedaan op de vrijwilligers wiens eerste belang immers is: tuinieren. Zeker niet wanneer het recreatieve medegebruik zich niet beperkt tot eenmalige projectmatige activiteiten die in de interesse sfeer van de tuinders liggen.

Ten tweede is de gebruiksintensiteit van de complexen voor groen al vrij hoog. Als recreatief medegebruik leidt tot een forse toename van de intensiteit is de kans groot dat dit ten koste gaat van waarden die de parken nu hebben voor de stedelijke bevolking zoals het bieden van een veilige plek en rust.

Zijn er grenzen aan de omvang van de parken?

De minimale omvang van een verblijfs- of dagrecreatief tuinpark ligt rond de honderd tuinen. Hiervoor zijn twee belangrijke redenen. Allereerst zijn er bij een dergelijke omvang nog voldoende vrijwilligers te vinden om de organisatie te laten draaien. Daarnaast hebben kleinere parken, tenzij ze gecombineerd worden met andere rustgevendende voorzieningen, ook niet de omvang om de rust te kunnen bieden die de tuinders zoeken. Een nutstuinpark, waarvan de organisatie over het algemeen eenvoudiger is, kan een kleinere omvang hebben mits de rust op een andere manier gewaarborgd wordt.

Zijn er alternatieven mogelijk voor volkstuincomplexen?

Als alternatief wordt regelmatig (op beleidsniveau, niet door de tuinders zelf) de schoffeltuin geopperd. Maar het is zeer de vraag of de zogenoemde schoffeltuinen een alternatief kunnen zijn voor de parken die onder invloed van stedelijke ontwikkelingen het veld moeten ruimen. De benodigde omvang voor 'de groene oase' en de organisatie van dergelijke kleine eenheden in verband met het vinden van voldoende capabele vrijwilligers leveren duidelijke problemen op. Met dergelijke kleine eenheden wordt waarschijnlijk een heel andere doelgroep bediend.

Referenties

Armstrong, D. (2000). A survey of community gardens in upstate New York: implications for health promotion and community development. *Health & Place*, 6, pp 319-327.

Bosch, N. (1996). Volkstuinen: de groene tankstations van de compacte stad; een sociologisch onderzoek naar de betekenis van volkstuinen in relatie tot toekomstmogelijkheden voor het Amsterdamse volkstuinwezen.

DRO (1997). Studie functies met een extensief ruimtegebruik; sportvelden en volkstuinen. Amsterdam, dienst Ruimtelijke Ordening (plantteam WVG).

Stedelijk Beheer (1993). Nut en Genoegen; onderzoek naar volkstuinen en volkstuinders in Amsterdam. Amsterdam: Stedelijk Beheer/Infrastructuur, Sport en Recreatie.

Vries, S. de & Bulens, J.D. (2001). Rapportage project "Explicitering 300 000 ha, fase 1 en 2". Wageningen: Alterra.

VROM (2003) beter thuis in wonen; kernpublicatie Woning Behoeftte Onderzoek 2002. Den Haag: VROM

Wiggers, R. & Gadet, J. (1996). Het grote groenonderzoek; het bezoek aan en gebruik van parken, recreatiegebieden en groen in de woonomgeving in Amsterdam. Amsterdam: Stedelijk Beheer/ISR.

Bijlage 1 Overzicht tuinparken

Overzicht tuinparken in Amsterdam

naam	stadsdeel	parktype	aantal tuinen	aangesloten BvB
Buisklotermeer	Amsterdam Noord	verblijfstuinen	251	Ja (nr 04)
Buitenzorg	Amsterdam Noord	dagrecreatieve tuinen	99	Ja (nr 05)
De Bongerd	Amsterdam Noord	verblijfs+nutstuinen	137+49	Ja (nr 31)
De Molen	Amsterdam Noord	verblijfstuinen	152	Ja (nr 23)
De Swaenen	Amsterdam Noord	nutstuinen	153	Nee
Kweeklust	Amsterdam Noord	verblijfstuinen	103	Ja (nr 11)
Rust en Vreugd	Amsterdam Noord	verblijfstuinen	115	Ja (nr 19)
Tuinwijk	Amsterdam Noord	verblijfstuinen	229	Ja (nr 22)
Wijkergouw	Amsterdam Noord	verblijfstuinen	226	Ja (nr 24)
De Vijf Slagen	Amsterdam Zuidoost	nutstuinen	154	Ja (nr 28)
Driemond	Amsterdam Zuidoost	nutstuinen	116	Nee
Frankendael	Amsterdam Zuidoost	verblijfstuinen	89	Nee
Linnaeus	Amsterdam Zuidoost	verblijfstuinen	317	Nee
Bos en Lommer	Bos en Lommer	nutstuinen	41	Ja (nr 30)
Nut en Genoegen	Bos en Lommer	verblijfstuinen	375	Ja (nr 15)
Sloterdijkmeer	Bos en Lommer	verblijfstuinen	274	Ja (nr 20)
De Ark	Geuzenveld Slotermeer	nutstuinen	20	Nee
De Bretten	Geuzenveld Slotermeer	verblijfstuinen	203	Ja (nr 08)
Osdorp	Geuzenveld Slotermeer	verblijfstuinen	136	Ja (nr 18)
Tigeno	Geuzenveld Slotermeer	verblijfstuinen	215	Ja (nr 21)
V.A.T.	Geuzenveld Slotermeer	verblijfstuinen	201	Nee
Bijenpark nieuw	Osdorp	verblijfs+nutstuinen	71+10	Nee
De Eendracht	Osdorp	verblijfstuinen	239	Ja (nr 07)
Lutkemeer	Osdorp	nutstuinen	65	Nee
Bijenpark oud	Slotervaart Overtoomsche Veld	verblijfs+nutstuinen	30+4	Nee
Eigen Hof	Slotervaart Overtoomsche Veld	verblijfstuinen	159	Ja (nr 09)
Ons Buiten	Slotervaart Overtoomsche Veld	verblijfstuinen	448	Ja (nr 16)
Lissabon	Slotervaart Overtoomsche Veld	verblijfstuinen	108	Ja (nr 12)
Amstelglorie	Watergraafsmeer	verblijfstuinen	439	Ja (nr 02)
Amstelhof	Watergraafsmeer	nutstuinen	40	Nee
Hof van Eden	Watergraafsmeer	verblijfstuinen	44	Nee
Klein Dantzig	Watergraafsmeer	dagrecreatieve tuinen	122	Ja (nr 10)
Molukken	Watergraafsmeer	verblijfstuinen	17	Nee
Nieuwe Levenskracht	Watergraafsmeer	verblijfstuinen	163	Ja (nr 13)
De Groote Braak	Geuzenveld Slotermeer	verblijfstuinen	408	Ja (nr 29)
Zonnehoek	Westerpark	dagrecreatieve tuinen	70	Ja (nr 25)
Blijkmeer	Zeeburg	verblijfs+nutstuinen	65+20	Nee

Overzicht tuinparken buiten Amsterdam aangesloten bij de BvV

naam	gemeente	parktype	aantal tuinen
De Molenaar	Landsmeer	nutstuinen	75
Dijkzicht	Ouderkerk aan de Amstel	verblijfstuinen	205
Ons Lustoord	Ouderkerk aan de Amstel	verblijfstuinen	314
Nieuw Vredelust	Ouderkerk aan de Amstel	verblijfstuinen	107
Water-Land	Almere	verblijfstuinen	358

Bijlage 2 Gespreksonderwerpen voor de mondelinge interviews

A. Het tuinpark zelf en haar ruimtelijke context

1. Opbouw van het park, hoeveelheid collectieve buitenruimte
2. Gemeenschappelijke voorzieningen versus individuele voorzieningen
3. Indruk van hoe de mensen op het park komen. Hoe is de bereikbaarheid, lopend, ov, fiets, auto?
4. Hoeveel parkeerruimte is er en is parkeerruimte voldoende?
5. Hoe ligt het park in de stad?
6. Openingstijden, door wie vastgesteld, zomer, winter, dagelijks?
7. Wat gebeurt er met de voorzieningen in de winter en waarom?
8. Hoe is het park afgesloten en/of beveiligd?
9. Zijn er speciale voorzieningen bv. Voor kinderen, ouderen?

B De organisatie van de tuingroep (*bestuur*)

10. Wat zijn de taken van leden, bestuur, commissies, bondsbestuur, bondscommissies, AVVN?
11. Reglementen, van wie huren zij de gronden, waaraan moeten zij voldoen en wat zijn de plichten van de verhuurder?
12. Hoe groot moet een tuinpark minimaal zijn (aantal tuinen/tuinders) wil het park kunnen functioneren o.a. ivm vrijwilligers?
13. Milieueisen, arbowet, horecawet, legionella, Verzekeringen, WOZ
14. Liever zelfstandige organisatie dan afdeling van de bond van volkstuinters, zo ja, waarom, zonee, waarom niet?

C. De tuinders, aantal, samenstelling, verloop (*leeftijd, inkomen, woonplek, hoeveel tuinen, wachtlijsten, royering tuinders, contributie*)

15. Sociale opbouw tuinpark
16. Wachtlijsten, vraag, behoefte.

D. Gebruik van het tuinpark door de tuinders en individuele activiteiten ter plekke (*wat doet men, hoe vaak bezoek, wanneer aanwezig, overnachten/overzomereren, met wie komen, activiteiten op park*)

17. Motivatie om een tuintje te willen

18. Gebruik en Bezettingsgraad zomers, swinters, weekeind

E. Collectieve /door de tuingroep georganiseerde activiteiten en deelname daaraan (*verplichte activiteiten, vrijwillige werkzaamheden, cursussen, sociale activiteiten*)

19. Neemt de individualisering toe/ het belang van de volkstuingemeenschap als sociale omgeving af?

20. Werkbeurten, afkoop mogelijkheden, groot onderhoud

21. Bemensing door vrijwilligers

F Onderlinge contacten van de tuinders en contacten met evt. andere gebruikers (*conflicten, zelf activiteiten organiseren, sociale controle op elkaar?*)

G. Relaties met buurt/speciale doelgroepen (*toegankelijkheid niet-tuinders, activiteiten, functieverbreiding*)

22. Contacten buiten het tuinpark, met instellingen, buurt

23. Mogelijkheden voor functieverbreiding,

24. Beperkingen voor functieverbreiding

25. Combinatiemogelijkheden met andere functies bv. wonen voor ouderen, kantorengedebied, wonen etc.

H. Waargenomen autonome ontwikkelingen (ontwikkelingen die op de tuingroep afkomen vanuit gemeente, stadsdeelraad, buurtbewoners)

I. Toekomstplannen van de tuingroep (*binnen bestuur en beleid*)

J. Wensen tav. beleid gemeente stadsdeelraad

26. Met welke gemeentelijke laag hebben zij te maken: stadsdeelraden, gemeente, speciale diensten van de gemeente?

27. Krijgen ze ergens subsidie voor en van/via wie?

28. Ruimtelijke alternatieven voor een volkstuint bv. schoffeltuint nabij de woning, tuincomplex buiten de stad tegen commerciële prijzen, woonboot, zomerhuisje/caravan op vaste standplaats?

29. Verplaatsing als dreiging, hoeveel leden gaan mee, afstand woning volkstuint wat is acceptabel?

30. Nieuw park: op welke punten anders beter dan vormgeving en inrichting huidige park?